



JURIDISKA FAKULTETEN  
vid Lunds universitet

Eva Käll-Möller  
Lars-Olov Johansson

Försäkringsbolagens ansvar för  
skadereglerares utfästelse i samband  
med inträffad skada

Examensarbete  
20 poäng

Handledare  
Eva Lindell-Frantz

Ämnesområde  
Försäkringsrätt

Termin  
HT 1997

<b>1</b>	<b>INLEDNING.....</b>	<b>1</b>
<b>2</b>	<b>FÖRSÄKRINGSAVTALET .....</b>	<b>4</b>
2.1	HUVUDFÖRPLIKTELSE.....	4
2.2	BIFÖRPLIKTELSE .....	5
<b>3</b>	<b>FÖRSÄKRINGSBOLAGETS BUNDENHET GENOM SKADEREGLERARENS HANDLANDE.....</b>	<b>7</b>
3.1	FULLMAKT .....	7
3.1.1	<i>Ställningsfullmakt</i> .....	9
3.1.2	<i>Andra fullmaktstyper</i> .....	11
3.1.3	<i>Kombinationer av olika fullmakter</i> .....	12
3.1.4	<i>Fullmakt hos skaderegleraren</i> .....	13
<b>4</b>	<b>SKADESTÅNDSANSVAR.....</b>	<b>15</b>
4.1	EGET VÅLLANDE .....	15
4.2	PRINCIPALANSVAR .....	16
4.2.1	<i>Culpa</i> .....	19
4.2.2	<i>Kausalitet</i> .....	23
4.2.3	<i>Adekvans</i> .....	25
4.2.4	<i>Principen om skyddat intresse</i> .....	25
<b>5</b>	<b>KOLLISSION MELLAN OLIKA REGELKOMPLEX.....</b>	<b>26</b>
<b>6</b>	<b>ANALYS OCH SLUTSATSER .....</b>	<b>32</b>
6.1	FULLMAKT .....	32
6.2	EGET VÅLLANDE .....	34
6.3	PRINCIPALANSVAR .....	36
6.3.1	<i>Culpa hos skaderegleraren</i> .....	36
6.3.2	<i>Kausalitet</i> .....	41
6.3.3	<i>Adekvans</i> .....	42
6.3.4	<i>Principen om skyddat intresse</i> .....	42
6.3.5	<i>Försäkringsbolagens principalansvar</i> .....	42
6.4	KOLLISSION MELLAN REGELKOMPLEXEN .....	44
<b>7</b>	<b>SAMMANFATTNING .....</b>	<b>51</b>
<b>8</b>	<b>KÄLLFÖRTECKNING .....</b>	<b>53</b>

# 1 Inledning

I rättsfallet NJA 1992 s 782 hade en skadereglerare gjort en utfästelse om att försäkringsbolaget där han var anställd skulle ersätta en försäkringstagare för en hotellbrand. Försäkringsbolaget vägrade betala ersättningen då försäkringsansvaret ej inträtt på grund av att premien ej erlagts i tid enligt försäkringsvillkoren. Försäkringsbolaget ansågs inte avtalsrättsligt bundet av skadereglerarens utfästelse om att ersättning ändå skulle utges. HD ansåg inte att skaderegleraren hade behörighet att göra ett sådant åtagande då någon fullmakt för detta inte fanns i detta fall.

I ett ärende hos Allmänna reklamationsnämnden hade ett platsombud för ett försäkringsbolag gjort en utfästelse om att försäkringsbolaget skulle ersätta en stulen skinnjacka. Försäkringsbolaget ville inte ersätta jackan på grund av att stölden ej omfattades av försäkringsavtalet. Allmänna reklamationsnämnden ansåg att försäkringsbolaget var bundet av ombudets utfästelse.

I dylika fall finns risk för att försäkringstagaren i förlitan på skadereglerarens löfte åsamkar sig kostnader han annars inte skulle haft eftersom han kanske inte själv vill eller kan kompensera sin skada. Frågan som då kan ställas är ifall försäkringsbolaget kan bli skadeståndsskyldigt för en skadereglerares utfästelse.

Den som företräds av en fullmäktig blir enligt avtalsrättsliga fullmaktregler inte bunden av de rättshandlingar fullmäktigen företar utanför sin behörighet om han inte i efterhand godkänner dem.

Skadestandsreglerna ger ofta skadelidande rätt till ersättning av en arbetsgivare om någon av dennes anställda orsakat skadan.

Det anses ibland att den som inte blir avtalsrättsligt förpliktad på grund av bristande behörighet hos en fullmäktig, inte samtidigt kan bli skadeståndsskyldig för samma handlande om han inte själv varit vållande till skada som orsakats av fullmäktigens handlande.

I denna uppsats skall diskuteras och analyseras huruvida ett försäkringsbolag kan bli skadeståndsansvarigt då en anställd skadereglerare gjort utfästelser utan att vara behörig därtill, och därigenom orsakat försäkringstagare skada. Medvållande till skadan från försäkringstagarens sida kommer inte att beröras i detta arbete.

Då det i här aktuella fall redan föreligger ett försäkringsavtal mellan försäkringsbolagen och försäkringstagarna, och skadorna har samband med detta, kommer inomobligatoriska skadestandsregler att tillämpas. Att dessa

skiljer sig på många sätt från de utomobligatoriska reglerna kommer att framgå då en viss jämförelse kommer att göras.

Försäkringsavtal anses vara en speciell avtalstyp och därför kommer kort att redogöras för denna avtalstyp i kap 2. Där nämns de i denna uppsats viktigaste avtalsförpliktelserna för försäkringsbolagen respektive motparten, försäkringstagaren. Andra försäkrades rätt enligt avtalet kommer inte att beröras.

För att underlätta förståelsen av problemet kring försäkringsbolagens avtalsrättsliga obundenhet jämfört med skadeståndsansvar för skadereglerares utfästelser, kommer i kapitel 3 att mera ingående redogöras för fullmaktsreglerna. Där förklaras vad en fullmakt är för något, hur den tillkommer, vilka som kan beröras av fullmakten och vilka rättsverkningar den kan medföra.

I ett särskilt avsnitt (3.1.4) diskuteras huruvida en skadereglerare hos ett försäkringsbolag kan vara utrustad med någon typ av fullmakt. Vi gör ingen slutlig bedömning av frågan hur långt behörigheten i en eventuell fullmakt sträcker sig eftersom detta måste avgöras i varje särskilt fall. Det finns heller ingen anledning att bedöma detta här eftersom huvudfrågan i denna uppsats är om försäkringsbolagen kan bli ansvariga då skadereglerarna är utanför behörigheten enligt en eventuell fullmakt.

I kapitel 4 redogörs för hur ett skadeståndsansvar för juridiska personer kan uppstå. Där behandlas ansvaret för eget vållande och ansvaret för anställdas vållande av skador, det vill säga principalansvar. Där redogörs för begrepp som culpa, kausalitet, adekvans och för principen om skyddat intresse. Dessa brukar användas för att avgöra huruvida någon kan göras skadeståndskyldig eller ej.

För att belysa nuvarande rättsläge på avtals- och skadeståndsrättens område har vi studerat gällande lagregler, förarbeten, domstolspraxis samt doktrinen.

I kapitel 5 redogör vi för olika författares åsikter om hur frågan om kollision mellan de avtalsrättsliga fullmaktsreglerna och skadeståndsreglerna skall besvaras. Några rättsfall illustreras också för att besvara denna fråga.

I kapitel 6 behandlas kort skadereglerares behörighet och försäkringsbolags ansvar på grund av eget vållande. Utifrån de tidigare avsnitten analyserar vi några fall där anställda skadereglerare gjort utfästelser för försäkringsbolag och därigenom orsakat skada hos försäkringstagare då bolagen inte blivit avtalsrättsligt bundna av utfästelserna och därför vägrat ersätta skadorna.

Först analyseras möjligheten att försäkringsbolagen blir skadeståndsansvarigt på grund av regler om principalansvar. Därvid prövas om skadereglerarna varit culpösa eller med andra ord oaktsamma när de

gjort utfästelserna. Vi diskuterar vad som krävs för att inte anses oaktsam i dessa fall, och ifall utfästelserna på ett adekvat sätt orsakat försäkringstagarna skada som försäkringsbolagen får ansvara för. Därefter analyserar vi olika möjligheter att svara på frågan hur man kan lösa problemet med kollisionen mellan de avtalsrättsliga och skadeståndsrättsliga regelkomplexen. Här analyseras också några rättsfall med hjälp av doktrinuttalanden, praxis och lagregler.

## 2 Försäkringsavtalet

Försäkringsavtalet ses ofta som en speciell typ av avtal på grund av de särskilda förpliktelser som brukar uppstå genom avtalsslutet. Avtalet ingås mellan ett försäkringsbolag, den så kallade försäkringsgivaren, och en fysisk eller juridisk person vilken kallas försäkringstagaren.

Försäkringsavtalet eller "försäkringen" kan gälla till förmån för annan än försäkringstagaren. Den till vars förmån försäkringen gäller kallas den försäkrade eller försäkringshavaren.<sup>1</sup>

Avtalets ingående följer i huvudsak Avtalslagens regler, dock med en viss kontraheringsplikt för försäkringsbolagen, se till exempel 9§ Konsumentförsäkringslagen.<sup>2</sup>

Avtalets innehåll är delvis reglerat i Försäkringsavtalslagen, Konsumentförsäkringslagen och Försäkringsrörelselagen. Dessa lagar innehåller både tvingande och dispositiva regler. Försäkringsgivarens försäkringsansvar är dock oftast inte reglerat i tvingande lag (förutom vad gäller i tid). Försäkringsavtalet brukar gälla för en viss bestämd period, och oftast är försäkringsgivarens förpliktelser beroende av att betalning erlagts.<sup>3</sup>

De förpliktelser som uppkommer genom att försäkringsavtalet slutes brukar delas upp i "huvudförpliktelser" och "biförpliktelser".<sup>4</sup> Av dessa skall några viktigare nämnas nedan. Även i allmänna avtalsrättsliga sammanhang skiljer man på huvudförpliktelser och biförpliktelser enligt ett avtal. Som huvudförpliktelse avses då en plikt som framstår som väsentlig i den typ av avtal som ingåtts. Med biförpliktelser avses de förpliktelser som har ett lösare samband med avtalet.<sup>5</sup> Innebörden av de båda begreppen är dock oklar, och någon exakt skiljelinje mellan de båda kommer inte att göras här.

### 2.1 Huvudförpliktelser

Den huvudförpliktelse som försäkringsgivaren åtager sig genom avtalet kan sägas innebära att ansvara för en viss risk för förlust. I de fall risken förverkligas till en förlust ska den försäkrade ha kompensation.<sup>6</sup> Kompensationen kan bestå i pengar, en ny sak, reparation eller annan

---

<sup>1</sup> B. Bengtsson, Försäkringsrätt, 1992, s 11 ff

<sup>2</sup> B. Bengtsson, Försäkringsrätt, s 34 ff

<sup>3</sup> B. Bengtsson, Försäkringsrätt, s 35 ff

<sup>4</sup> B. Bengtsson, Försäkringsrätt, s 49 ff

<sup>5</sup> B. Bengtsson, Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden, 1960, s 21

<sup>6</sup> B. Bengtsson, Försäkringsrätt, s 49

naturaprestation. Ofta är avsikten att den försäkrade ska ha ersättning som täcker den förlust som uppstår vid ett inträffat försäkringsfall. Denna försäkringstyp brukar kallas "skadeförsäkring". Avser avtalet viss egendom kallas försäkringen ofta för "sakförsäkring". Vissa andra försäkringsavtal avser en rätt till visst i förväg bestämt belopp som betalas ut vid inträffat skadefall. Ett exempel på detta är livförsäkringar. Dessa försäkringar brukar benämnas "summaförsäkringar".<sup>7</sup>

Som tidigare nämnts är försäkringsgivarens ansvar oftast ej lagreglerat utan framgår i stället av villkoren i avtalet. Där brukar till exempel anges vilken egendom som omfattas av försäkringen. Vidare anges vilken eller vilka typer av risker som täcks, till exempel brand-, vatten- och stöldskador.<sup>8</sup>

Försäkringstagarens huvudförpliktelse består i regel av att betala en försäkringspremie för den tid försäkringsgivaren ansvarar för risken.<sup>9</sup>

## 2.2 Biförpliktelser

Försäkringen kan sägas ha sin grund i en strävan efter trygghet. Gemensamt betalar man premier som ska täcka de förluster som uppstår hos ett visst kollektiv på grund av någon likartad risk. För att kunna bestämma premierna, och för att de ska motsvara den individuella försäkringstagarens risk (vid kollektiva försäkringar, till exempel gruppolycksfallsförsäkring, är dock premien densamma oavsett risk), krävs att detta någorlunda kan beräknas av försäkringsgivaren. Denne är ofta beroende av försäkringstagarens uppgifter om risken vid denna beräkning, varför det finns regler i lag och i avtal om försäkringstagarens upplysningskyldighet samt sanktionsregler ifall denna skyldighet inte efterföljs, se 4-9§§ Försäkringsavtalslagen och 30§ Konsumentförsäkringslagen.<sup>10</sup>

Även om risken kan bedömas vid avtalets ingående är det möjligt att den förändras under försäkringsperioden och därför kanske bör påverka premien. Då försäkringstagaren oftast är den som har möjlighet att upptäcka och kontrollera en ökning av risken, finns det regler som ålägger försäkringstagaren en upplysningsplikt även vid så kallad fareökning, se 45-49§§ Försäkringsavtalslagen.<sup>11</sup>

När ett försäkringsfall har inträffat och avtalet ska uppfyllas i den delen finns det regler både i lag och i avtal om försäkringstagarens upplysningsplikt

---

<sup>7</sup> B. Bengtsson, Försäkringsrätt, s 12

<sup>8</sup> B. Bengtsson, Försäkringsrätt, s 13

<sup>9</sup> B. Bengtsson, Försäkringsrätt, s 49

<sup>10</sup> B. Bengtsson, Försäkringsrätt s 49 ff

<sup>11</sup> B. Bengtsson, Försäkringsrätt, s 62 ff

och biträdande vid skadeutredningen, se 20,21 §§ Försäkringsavtalslagen och 34 § Konsumentförsäkringslagen.<sup>12</sup>

Vad gäller försäkringsgivarens förpliktelser då ett försäkringsfall inträffat finns det regler i lag (24 § Försäkringsavtalslagen och 37,38 §§ Konsumentförsäkringslagen), och ibland i avtalet som säger vad som ska iakttas vid skaderegleringen. För konsumentförsäkringar gäller att skada ska regleras med iakttagande av den skadelidandes behöriga intresse.<sup>13</sup> Detta kommer att utvecklas närmare nedan under 6.3.1

I Försäkringsrörelselagen finns vad som kallas en skälighetsprincip, som bland annat anses innebära att skadereglering ska ske korrekt.<sup>14</sup> Även denna kommer att beröras nedan under 6.3.1.

Allmänt brukar anses att det i kontraktsförhållande ingår som avtalsförpliktelse att inte skada motparten.<sup>15</sup> Försäkringsavtalet bygger till stor del på ett förtroende mellan parterna under tiden avtalet löper, och i detta måste anses ligga en omsorgsplikt att inte orsaka sin motpart någon skada. Denna omsorgsplikt aktualiseras särskilt då försäkringstagaren står i kontakt med försäkringsbolaget på grund av en inträffad skada.

När ett försäkringsbolag får en anmälan om en inträffad skada, brukar ärendet överlämnas till särskilda tjänstemän som har till uppgift att reglera skadan för bolagets räkning. Dessa tjänstemän benämns både internt inom försäkringsbolagen och externt för skadereglerare.

---

<sup>12</sup> B. Bengtsson, Försäkringsrätt, s 72 ff

<sup>13</sup> B. Bengtsson, Försäkringsrätt, s 29 ff

<sup>14</sup> B. Bengtsson, Försäkringsrörelselagens principer och civilrätten.

<sup>15</sup> B. Bengtsson, Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden, s 27 ff



# 3 Försäkringsbolagets bundenhet genom skadereglerarens handlande

## 3.1 Fullmakt<sup>16</sup>

Vid rättshandlande genom fullmakt är det minst tre parter som är inblandade, det är huvudmannen, mellanmannen och motparten. Motparten kallas ibland även ”tredje man”. Då mellanmannen rättshandlar, gör han det för huvudmannens räkning och i hans namn, vilket innebär att enbart huvudmannen och inte mellanmannen blir bunden av rättshandlingen.

För att Avtalslagens regler om fullmakt ska bli tillämpliga ska mellanmannens behörighet att rättshandla för huvudmannen grunda sig på ett bakomliggande avtal mellan honom och huvudmannen. Detta kan till exempel vara ett uppdragsavtal eller anställningsavtal. Vidare ska det rättshandlande som mellanmannen företager röra förmögensrättens område.

En fullmakt ger alltså mellanmannen en viss behörighet att rättshandla för huvudmannen med för denne bindande verkan.

Som grund för, eller med ett annat uttryck, som rättsfaktum för en fullmakt ligger ofta en viljeförklaring från huvudmannens sida att mellanmannen skall anses utrustad med en fullmakt att handla för huvudmannens räkning. Denna viljeförklaring är dock inte nödvändig, utan även andra rättsfakta kan grunda en fullmakt. Precis som vid andra avtal kan det räcka med realhandlande, så kallat konkludent handlande från huvudmannens sida. Enligt allmänna avtalsrättsliga principer är det väsentliga vad som från motpartens synpunkt med fog kan räknas som ett uttryck för att en fullmakt föreligger.

Förhållandet mellan huvudmannen och mellanmannen kallas det interna förhållandet, och detta kan ha uppkommit exempelvis genom ett anställningsavtal. Det är detta förhållande som är avgörande för vad mellanmannen på grund av det bakomliggande avtalet med huvudmannen *får göra*. Det handlar här om vilka interna instruktioner mellanmannen fått av huvudmannen. Den term Avtalslagen använder för detta är *befogenhet*. Befogenheten är ofta mindre än behörigheten. Detta interna förhållande beröres i Avtalslagen endast i den mån det har betydelse för det yttre

---

<sup>16</sup> A. Adlercreutz, Avtalsrätt 1, 1990 s 139 ff

förhållandet, se 2 kap 11 och 24§§. I övrigt regleras det allmänt i Sysslomannakapitlet (HB) och i anställnings- eller uppdragsförhållandet.

Det förhållande som uppkommer mellan huvudmannen och motparten kallas det yttre förhållandet. Det är detta förhållande som Avtalslagen först och främst tar sikte på. Frågan blir här under vilka förutsättningar huvudmannen blir bunden gentemot motparten genom de rättshandlingar som mellanmannen företager. Här handlar det alltså om vad mellanmannen *kan göra* med bindande verkan för huvudmannen. Det är detta som kallas *behörighet*. Enligt 2 kap 10§ 1 st Avtalslagen blir huvudmannen bunden av mellanmannens handlande om giltig fullmakt finns och handlandet ligger inom fullmaktens gränser, det vill säga inom behörigheten.

Man skiljer mellan osjälvständiga och självständiga fullmakter. Den osjälvständiga fullmakten kännetecknas av att den enbart grundar sig på ett meddelande från huvudmannen till mellanmannen, och att den inte är avsedd att uppvisas för motparten. Den saknar alltså självständig existens. Denna fullmakt brukar benämnas uppdragsfullmakt eller §18 fullmakt då den regleras i 18§ Avtalslagen.

De självständiga fullmakterna däremot är synbara för motparten, och här finns det alltså ett utåt synbart tecken på behörighet att företräda huvudmannen. På denna utåt synbara behörighet kan motparten stödja sin rätt gentemot huvudmannen. Huruvida denna behörighet är utåt synbar eller ej bedöms objektivt enligt godtros- eller tillitsprincipen. Exempel på självständiga fullmakter är den skriftliga fullmakten och ställningsfullmakten.

Som tidigare nämnts blir huvudmannen bunden av mellanmannens handlande om det finns en fullmakt och handlandet ligger inom fullmaktens gränser, det vill säga inom behörigheten. Om mellanmannen går utanför denna behörighet binder han alltså inte huvudmannen såvida inte denne i efterhand ratihaberar, det vill säga godkänner handlingen. Detta gäller både vid uppdragsfullmakten och vid de självständiga fullmakterna. Om däremot mellanmannen går utanför sina interna instruktioner från huvudmannen, alltså sin befogenhet, beror bundenheten på vad för slags fullmakt det är fråga om. Är det en uppdragsfullmakt sträcker sig behörigheten inte längre än befogenheten, och huvudmannen blir enligt 11§ 2 st inte bunden av mellanmannens handlande. Om det däremot föreligger en självständig fullmakt kan huvudmannen bli bunden trots att mellanmannen har handlat utanför sin befogenhet. Detta blir han under förutsättning att inte motparten varit i ond tro, alltså förstått eller bort förstå att befogenheten överskreds, se 11§ 1 st. Om motparten visas ha varit i ond tro angående beogenheten, sträcker sig inte behörigheten längre än så, och huvudmannen blir inte bunden gentemot motparten.

### 3.1.1 Ställningsfullmakt

Som en självständig fullmakt räknas den allmänna ställningsfullmakten vilken regleras i 10§ 2 st Avtalslagen som lyder:

*”Där någon såsom anställd i annans tjänst eller eljest i följd av avtal med annan intager en ställning, varmed enligt lag eller sedvänja följer viss behörighet att handla å dennes vägnar, anses han hava fullmakt att företaga rättshandlingar, som falla inom gränserna för denna behörighet.”*

Enligt lagtexten är det tre rekvisit som är specifika just för ställningsfullmakten. Det första är att mellanmannen skall *inta en ställning*. Denna ställning ska spela en roll som motsvarar fullmaktsdokumentets. Precis som vid innehav av ett fullmaktsdokument kan denna ställning ge motparten ett intryck av behörighet för mellanmannen att företräda huvudmannen. Denna ställning framträder särskilt tydligt i de fall då mellanmannen intager en position som allmänheten förknippar med viss behörighet, till exempel en expedit som säljer varor för huvudmannen. Mindre tydligt kan det vara då motparten inte kan se ställningsfullmäktigen på en speciell plats såsom kunden kan se expediten. Det kan till exempel vara en chef i ett företag som godkänner rekvisitioner genom att underteckna dem utan att motparten har sett chefen på platsen. Det avgörande blir då inte själva placeringen av mellanmannen utan den ställning som han intar i organisationen, alltså den befattning han med sin huvudmans godkännande använder sig av i tjänsten.

Man jämför alltså som tidigare nämnts mellanmannens ställning med fullmaktsdokumentet, båda är synbara för utomstående. För att mellanmannens ställning skall ge denna behörighetsverkan krävs att mellanmannen just i handlingsögonblicket intar ställningen. Om mellanmannen från motpartens synpunkt inte framträder i den behörighetsgrundande ställningen finns det inte samma skäl att låta fullmaktsverkningarna inträda.<sup>17</sup>

Det andra rekvisitet är att intagandet av ställningen skall grunda sig på *avtal med huvudmannen*. Detta avtal kan vara ett anställningsavtal eller någon annan form av avtal, till exempel ett uppdragsavtal. Genom att uppställa detta krav på bakomliggande avtal mellan huvudmannen och mellanmannen, utesluts de fall där mellanmannen handlar som legal ställföreträdare. Det kan då röra sig om en förmyndare som handlar för en omyndigs räkning. Förmyndaren intager visserligen en ställning som medför viss behörighet att handla för den omyndiges räkning, men han innehar inte ställningen på grund av avtal med honom. Vidare utesluts de fall då ett straffbart beteende från någon utomstående annars skulle kunna binda huvudmannen. Ett

---

<sup>17</sup> K. Grönfors, Ställningsfullmakt och Bulvanskap 1961 s 141 ff

exempel som är hämtat från doktrinen är att en främling agerar expedit gentemot en kund i en tom butik och därmed binder huvudmannen.<sup>18</sup>

Det tredje rekvisitet är att ställningen skall vara sådan att det enligt *lag eller sedvänja* följer viss behörighet att handla med för annan bindande verkan. Hänvisningen till lag får enligt doktrinen anses påminna om att det finns ett antal specialstadganden om ställningsfullmakt, men eftersom de inte är intressanta i detta sammanhang kommer de att förbigås i detta arbete.

Av större intresse är däremot hänvisningen till sedvänjan som behörighetsgrundande faktor. Behörighetens gränser är beroende av ställningens art och bestäms alltså närmare genom sedvänja. Med andra ord kan man säga att om det med en viss ställning enligt sedvänja följer en viss behörighet, så tillämpas Avtalslagens regler om fullmakt på situationen. Huvudmannen blir alltså bunden av de handlingar som mellanmannen företager inom gränserna för det sedvanliga. Huvudmannen kan inte variera denna behörighet, utan den bestäms av faktorer utanför hans kontroll när han väl låtit någon inta den aktuella ställningen. Ju självständigare ställning mellanmannen har, desto betydelsefullare rättshandlingar faller inom hans behörighetsområde.<sup>19</sup>

Termen sedvänja är inte att jämföras med handelsbruk eller kutym. Det rör sig inte om lokala bruk som det kan göra vad gäller handelsbruk. Det skall istället röra sig om mera allmänt spridda bruk och allmän uppfattning i en branch och liknande. Det handelsbruk som utvecklas enbart mellan två parter grundar inte behörighet enligt stadgandet om ställningsfullmakt i Avtalslagen, men kan få betydelse vid utbildningen av andra fullmaktstyper i anslutning till ställningsfullmakten (se nedan under 3.1.2.).<sup>20</sup>

Utöver dessa tre rekvisit som är specifika just för ställningsfullmakten tillkommer övriga rekvisit som alltid ska vara uppfyllda för att bindande avtal ska ha uppkommit oavsett vilken typ av fullmakt det är frågan om. Dessa har berörts ovan under 3.1, och det handlar om att mellanmannen ska företa rättshandlingen i huvudmannens namn, att rättshandlingen skall falla inom fullmaktens gränser och att motparten inte får vara i ond tro angående inskränkande föreskrifter av huvudmannen. Detta innebär att man inte enbart av 10§ 2 st kan dra slutsatsen att en rättsligt relevant ställningsfullmakt föreligger, utan detta stadgande måste läsas ihop med 10§ 1 st och 11§ 1 st.

Ställningsfullmakten är ett värdefullt verktyg för att underlätta dagliga transaktioner i affärslivet. Eftersom det är sedvänjan som sätter gränserna för fullmaktens omfattning är det naturligt att denna fullmakt är avpassad för vardagliga och mer frekventa rättshandlingar där det normalt rör sig om

---

<sup>18</sup> K. Grönfors, Avtalslagen, 1995 s 119 ff

<sup>19</sup> A. Adlercreutz, a.a, s 171 ff

<sup>20</sup> K. Grönfors, Avtalslagen, s 120

mindre belopp. Då det rör sig om betydelsefullare och mera sällan förekommande handlande har det ju sällan hunnit utvecklas någon sedvänja i förhållandet till en viss ställning, och det blir då naturligare att använda sig av fullmaktsdokumentet.<sup>21</sup>

### 3.1.2 Andra fullmaktstyper

Enligt förslag till Avtalslag<sup>22</sup> kan fullmakt förekomma även om den meddelats på annat sätt än de som anges i Avtalslagen. Det sägs ”om någon upprepade gånger uppträtt som fullmäktig för en annan utan att denne haft något att anmärka däremot, kan i sådan passivitet under vissa förhållanden ligga en fullmakt att även för framtiden företaga rättshandlingar av ifrågavarande slag”. Ussing<sup>23</sup> anser att fullmakt kan grundas på nästan vilket beteende som helst från huvudmannen, bara tredje man har fog för att räkna med att behörighet finns. Detta har stöd hos Adlercreutz.<sup>24</sup> Enligt Adlercreutz kan förpliktelser uppkomma genom att man av egen vilja åtager sig något genom avtal. Detta bygger på den så kallade viljeteorin. Numera läggs dock stor vikt vid tillitsteorin vilket innebär att man tar stor hänsyn till vad som objektivt sett kan ge ett befogat intryck av ett rättshandlingssyfte, vilket kan kvalificeras som avtalsfakta.<sup>25</sup> Detta kommer att tas upp i avsnitt 6.4.

I praxis har utbildats två typer av fullmakter vilka kan sägas ha vissa likheter med den ställningsfullmakt som avses i Avtalslagen 10§ 2st. Grönfors<sup>26</sup> kallar dessa för toleransfullmakt respektive kombinationsfullmakt. De rättsverkningar som följer av dessa fullmakter är desamma som vid övriga självständiga fullmakter. I stället för att sedvänjan avgör om viss behörighet finns är det flera faktorer som samverkar för att skapa behörighet.

Toleransfullmakten uppkommer genom att huvudmannen upprepade gånger utan att protestera agerar som om han gett fullmäktigen behörighet att företa vissa rättshandlingar. Man kan även uttrycka det så att det är någon på huvudmannens sida som upprepade gånger företar likartade rättshandlingar utan att huvudmannen ingriper.<sup>27</sup> Genom att huvudmannen agerar i enlighet

---

<sup>21</sup> K. Grönfors, Avtalslagen, s 122

<sup>22</sup> Förslag till Lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, Prop. 1915 nr 83, s 71

<sup>23</sup> Ussing H, Aftaler paa formuerettens omraade s 299, 3 uppl. Köpenhamn 1950

<sup>24</sup> A. Adlercreutz, a.a, s 189

<sup>25</sup> A. Adlercreutz, a.a, s 18 ff

<sup>26</sup> K. Grönfors, Avtalslagen, s 124 ff

<sup>27</sup> K. Grönfors, Ställningsfullmakt och bulvanskap, s 244 ff

med fullmäktigens rättshandlande kan man uppfatta detta som en från huvudmannen härrörande viljeförklaring att fullmakt finns<sup>28</sup>.

Vid kombinationsfullmakt har Avtalslagens krav på sedvänja ersatts med en kombination av fakta, vilka i samverkan är ägnade att inge en medkontrahent föreställningen att han har att göra med en fullmäktig.<sup>29</sup> I NJA1985 s 717 uttrycker sig HD så angående behörighetsgrundande fakta, att det kan tolkas som en regel vilken säger, ”att om huvudmannen betar sig på ett sådant sätt att tredje man får intrycket att företrädaren har behörighet så ansvarar huvudmannen på grund av det”.<sup>30</sup> Enligt Adlercreutz ska mellanmannens rättshandlande ha varit likvärdigt eller ibland av likartad typ, dessutom förutsattes att han tidigare anlitas i stor omfattning för detta.<sup>31</sup> I NJA 1990 s 591 ansågs en försäljare vilken hade behörighet att köpa och sälja maskiner inte vara behörig att ingå särskilt avtal om hävning. Tredje man ansågs inte ha fog för att dra slutsatsen att säljaren hade behörighet att ingå sådant avtal enbart på grund av att behörighet att köpa och sälja fanns. Andra fakta vilka skulle kunna ge behörighet saknades.<sup>32</sup>

### 3.1.3 Kombinationer av olika fullmakter<sup>33</sup>

Även om behörigheten att företa en viss rättshandling saknas på grund av att en viss fullmakt inte sträcker sig så långt, kan fullmäktigen binda huvudmannen genom att även vara utrustad med en fullmakt av annan typ. Det räcker att behörigheten kan grundas på en av fullmakterna, vilken som helst. Om t.ex. huvudmannen inte blir bunden på grund av att viss sedvänja, vilken skulle ge behörighet enligt Avtalslagen 10§ 2st saknas, kan han dock bli bunden genom denna rättshandling om en tolerans- eller kombinationsfullmakt ger den nödvändiga behörigheten. Situationen kan även vara den att en ställningsfullmäktig vars behörighet begränsas på grund av sedvänja har fått ett uppdrag ( och därigenom en fullmakt enligt Avtalslagen 18§ ) där behörigheten sträcker sig längre än vad som är fallet med ställningsfullmakten. Även i det sista fallet blir huvudmannen bunden om rättshandlingen som fullmäktigen företagit omfattas av behörigheten hos någon av fullmakterna.

---

<sup>28</sup>K. Grönfors, Högsta domstolen och institutet ställningsfullmakt s 181 ff ; artikel i Högsta domsmakten i Sverige under 200 år, Institutet för rättshistorisk forskning Bd XVII, del 2, 1990

<sup>29</sup>K. Grönfors, Ställningsfullmakt och bulvanskap s 244 ff

<sup>30</sup>Se NJA 1990 s 591 & K. Grönfors, Avtalslagen, s 127

<sup>16</sup>A. Adlercreutz, a.a, s 191

<sup>32</sup>K. Grönfors, Avtalslagen, s 127

<sup>33</sup>A. Adlercreutz , a.a, s 197. Se även NJA 1990 s 591

### 3.1.4 Fullmakt hos skaderegleraren

När försäkringsbolagen vid inträffad skada skall uppfylla sina förpliktelser enligt avtalet, företräds de som tidigare nämnts oftast av en skadereglerare som har till uppgift att reglera skadan för bolagets räkning. Att en skadereglerare är utrustad med en ställningsfullmakt enligt Avtalslagen 10 § 2 st råder det knappast något tvivel om. Behörigheten begränsas därvid av sedvanan och tredje mans goda tro om fullmaktsinskränkningar. I rättsfallet NJA 1992 s 782 tog HD ställning till frågan om skaderegleraren hade en ”allmän ställningsfullmakt” (AvtL 10§ st 2), alternativt annan fullmakt med behörighet att göra åtaganden avseende miljontals kronor trots att försäkringsansvar ej fanns enligt villkoren. I domen hänvisas till praxis och doktrinen angående speciella ställningsfullmakter som toleransfullmakt och kombinationsfullmakt. Särskilt anges Grönfors synpunkt att ”ställningsfullmakten avser schablonartade och i det dagliga livet ofta upprepade rättshandlingar, under det att ovanliga och mera omfattande rättshandlingar har fullmaktsdokumentet som sitt naturliga instrument”.<sup>34</sup> I enlighet med yttrande från Finansinspektionen och Försäkringsförbundet konstaterar HD att skadereglerare ej har behörighet på grund av reglerna om allmän ställningsfullmakt att göra sådana åtaganden som i detta fall. Någon sådan sedvana fann man inte. HD konstaterar också att den omständigheten, att den som avgett offert om försäkringen för bolagets räkning var med vid utfästelsen utan att protestera inte hade betydelse vid avgörande om skaderegleraren hade behörighet ensam eller tillsammans med offertavgivaren. Tilläggas kan att frågan om skadereglerare är utrustad med en speciell ställningsfullmakt måste avgöras från fall till fall på grund av de olika fakta som kan grunda behörighet.

Frågan av intresse i denna uppsats är dock inte i första hand hur långt skadereglerarens fullmakt sträcker sig och i vilka fall hans huvudman blir avtalsrättsligt bunden av hans rättshandling. Problemet här är de fall då skaderegleraren gjort utfästelser som hans huvudman inte blir bunden av på grund av att fullmakten inte omfattar rättshandlingen.

---

<sup>34</sup> K. Grönfors, Avtalslagen, s 90

För de fall då huvudmannen inte blir avtalsrättsligt bunden av en rättshandling på grund av att mellanmannen handlat utanför sin behörighet eller helt utan fullmakt, stadgas i Handelsbalken 18:2 som handlar om sysslomän eller ombudsmän följande:

*Vad ombudsman efter fullmakt gör och sluter, det vare så gillt, som huvudman det själv gjort och slutit hade. Går ombudsman vidare, än honom betrott är; rätte själv upp all skada, (och böte tjugu daler), och huvudmannen vare saklös.*

Huvudmannen blir alltså inte bunden, utan han "vare saklös" som det säges i 18:2. Istället är det mellanmannen som ska "rätta upp all skada". Det finns anledning att återkomma till detta stadgande senare i uppsatsen (i kapitel 5).



## 4 Skadeståndsansvar

Tidigare har nämnts att förpliktelser kan uppkomma genom avtal (3.1.2). En annan möjlighet att ådraga sig en förpliktelse är genom skadegörande handling som omfattas av skadeståndsregler<sup>35</sup>. Denna möjlighet skall härunder behandlas.

### 4.1 Eget vållande

Enligt Skadeståndslagen 2:1 är den som själv orsakar person eller sakskada skyldig att ersätta den skadelidande för dennes förlust. 2:1 lyder enligt följande:

*Var och en som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar person- eller sakskada skall ersätta skadan, såvida icke annat följer av denna lag.*

Vad gäller juridiska personer anses dessa svara som för eget vållande i de fall då någon i organställning orsakar skada. Med att någon är i organställning menas att de utövar de högsta beslutande eller verkställande funktionerna i bolaget. Som exempel kan nämnas verkställande direktörer och styrelseledamöter.<sup>36</sup> Detta ansvar för juridiska personer har utvecklats i praxis före Skadeståndslagens tillkomst, och även om det inte direkt går att utläsa ur lagtexten, så faller detta ansvar in under 2:1.<sup>37</sup>

2:1 nämner endast person- och sakskada vad gäller oaktsamhet, men inom kontraktsrätten gäller som huvudregel att även ren förmögenhetsskada kan ersättas, och detta torde gälla även juridiska personers ansvar för eget vållande enligt ovan.<sup>38</sup>

Som exempel på skadeståndsgrundande handlande av organen brukar i litteraturen nämnas culpa in eligendo vel instruendo vel inspiciendo. Med detta menas vållande vid valet, instruktionen och övervakningen av de anställda eller den som annars anlitas. Om någon anställd vållar skada kan alltså den juridiska personen bli ansvarig om någon i organställning varit oaktsam vid valet, instruktionen eller övervakningen av den anställda ( se NJA 1971 s 36 där Kungsgaraget ansågs skadeståndsskyldigt på grund av bristande instruktion till anställd). Även om någon oaktsamhet ej kan läggas

---

<sup>35</sup> A. Adlercreutz, a.a, s 24

<sup>36</sup> Prop. 1972:5 s.532, J. Hellner Skadeståndsrätt 1996 s 149, B. Bengtsson, U. Nordenson, E. Strömbäck Skadestånd 1995 s 24, 96 och 150

<sup>37</sup> B. Bengtsson mfl a.a. s 24 och J. Hellner, Skadeståndsrätt s 149-150

<sup>38</sup> J. Hellner Skadeståndsrätt s 71, B. Bengtsson mfl. s 122

organen till last kan den juridiska personen få ansvara för den anställdes vållande på grund av reglerna om principalansvar. Den juridiska personens ansvar för sina organs vållande begränsas av att den skadevållande handlingen måste ligga inom organens befogenhet. I andra fall är det möjligt att reglerna om principalansvar träder in även här eftersom de personer som innehar en organställning i regel även är anställda.

## 4.2 Principalansvar

Sedan långt tillbaka har det funnits regler som säger att den som culpöst orsakar någon en skada ska ersätta denna. Utöver detta har också utvecklats regler om ansvar för annans culpösa handlande. Dels det ansvar för juridiska personer som tidigare nämnts, och dels ett ansvar för de man anlitat som drifts- och arbetsledning i vissa fall. Vid utförande av vissa farliga, särskilt riskfyllda arbeten har den som låtit utföra arbetet ansetts bära ansvar även för den anlitate arbetaren.<sup>39</sup> Detta ansvar för dem man anlitat brukar benämnas principalansvar. Genom Skadeståndslagen 3:1 infördes en lagregel om principalansvar i utomobligatoriska förhållanden. Den del av paragrafen som är relevant i detta avseende fick följande lydelse:

*Den som har arbetstagare i sin tjänst skall ersätta person- eller sakskada som arbetstagaren vållar genom fel eller försummelse i tjänsten. Motsvarande gäller i fall då arbetstagare i tjänsten vållar ren förmögenhetsskada genom brott.*

Lagregeln innebär att den som har arbetstagare i sin tjänst kan bli ersättningsskyldig för de skador som dessa orsakar i tjänsten. Detta har medfört att kretsen av de arbetstagare som arbetsgivaren har att svara för har utvidgats till att omfatta alla hans anställda. Skälen för införandet av denna lagregel diskuteras i propositionen.<sup>40</sup>

Utöver detta utomobligatoriska principalansvar har i praxis utvecklats särskilda regler om principalansvar i kontraktsförhållande. Det inomobligatoriska ansvaret innebär att part i ett avtal har att uppfylla de i avtalet angivna förpliktelserna, och åtminstone vad gäller de i avtalet uttryckliga förpliktelserna kan ett åsidosättande av dessa grunda ett skadeståndsansvar. Detta gäller även de förpliktelser som inte är direkt uttalade men som har ett nära samband med huvudförpliktelsen och som kan intolkas i avtalet.<sup>41</sup> Oavsett om avtalsparten uppträder i egen person eller han sätter någon i sitt ställe för att uppfylla avtalet, till exempel en anställd, bär

---

<sup>39</sup> Prop. 1972:5 s.181, B. Bengtsson mfl s 17 ff

<sup>40</sup> Prop. 1972:5, s 185 ff

<sup>41</sup> Prop. 1972:5 s.184, B. Bengtsson mfl s.30 ff och s 40

han själv detta ansvar.<sup>42</sup> Se NJA 1964 s 517 som kommer att beröras nedan under avsnitt 5. Det ansvar som avtalsparten bär när han anlitar någon för att uppfylla kontraktsförpliktelse kallas för principalansvar trots att det egentligen är ett rent kontraktsrättsligt ansvar (se nedan under 6.4).

Utöver ansvaret för kontraktsuppfyllelse anses avtalspart ansvara för skador orsakade av handlande i samband med uppfyllandet av kontraktet. Bengtsson nämner angående kontraktsansvaret att detta kan hänföras till ett yttre och ett inre förhållande mellan parterna. Det inre förhållandet ligger till grund för vad som kallas ”äkta kontraktsansvar” och härleds ur avtalets innehåll. Det yttre förhållandet består i parternas interaktion genom avtalsförhållandet, och ansvaret bygger på att det därigenom uppstår en ökad risk för skador. På grund av denna riskökning ökar kravet på aktsamhet genom att det anses föreligga en plikt att agera för att förhindra skada hos motparten. Det finns dock ingen klar gräns mellan det yttre och det inre förhållandet enligt Bengtsson, och i båda fallen rör det sig om ett kontraktsansvar. Att det rör sig om kontraktsansvar i båda fallen beror förmodligen på att syftet med kontraktsansvaret som Bengtsson säger numera inte enbart är att fördela risken för förluster med hänsyn till de ömsesidiga prestationernas storlek. Istället har man rättfärdigat kontraktsansvaret med tanke på det förtroendeförhållande som uppkommer mellan parterna. En part måste kunna lita på sin motpart inte bara när det gäller uppfyllandet av en uttalad kontraktsförpliktelse, utan även att han i andra avseenden tar hänsyn till motkontrahentens intressen. I annat fall skulle enligt Bengtsson inte ”avtal av olika slag kunna göras till effektiva medel i omsättningens tjänst”.<sup>43</sup>

Handlande ”i samband med avtalets uppfyllande” kan i vissa fall sträcka sig längre än ”handlande i tjänsten” enligt Skadeståndslagen 3:1.<sup>44</sup> Även här har part alltså ett principalansvar för dem han anlitar. Bengtsson tar som exempel att om en entreprenör har åtagit sig arbete på någons tomt och hans anställda stjälar uppdragsgivarens moped, så blir entreprenören ansvarig eftersom han kan anses ha åtagit sig ett visst ansvar för vad som förekommer på tomten när hans anställda vistas där. Detta trots att skadan vållats utanför de egentliga arbetsuppgifterna.<sup>45</sup> Se här även Hellner som anser att arbetsgivaren kan bli ansvarig även för uppsåtliga brott som hans arbetstagare begår om brotten har samband med utförande av ett avtal mellan den skadelidande och principalen.<sup>46</sup>

Inom skadeståndsrätten finns det vissa allmänna skadeståndsrättsliga principer som man har att beakta då ett skadeståndsanspråk blir aktuellt.

---

<sup>42</sup> Prop. 1972:5 s 180 och s 184, se även J. Hellner, Skadeståndsrätt, s164 som gör en begränsning av ansvaret för anlitate självständiga företagare till att gälla preciserade kontraktsförpliktelser

<sup>43</sup> B. Bengtsson, Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden, s 25 ff

<sup>44</sup> Angående handlande i tjänsten hänvisas till Prop. 1972:5 s 469 ff

<sup>45</sup> B. Bengtsson mfl s 120, L. E. Taxell, Skadestånd vid avtalsbrott, 1993 s 72 ff

<sup>46</sup> J. Hellner, Skadeståndsrätt, s 160

Några av dessa är culpa, kausalitet, adekvans och principen om skyddat intresse. Dessa blir aktuella både då det gäller ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk och då anspråket grundar sig på ett kontraktsförhållande. Dessa principer ska var och en kortfattat redogöras för nedan.

## 4.2.1 Culpa

Inom kontraktsrätten skiljer man på olika ansvarsförutsättningar. En part kan bli skadeståndskyldig bland annat på grund av strikt ansvar och på grund av styrkt vållande. Med strikt ansvar menas att ersättningsskyldighet uppstår på grund av att någon orsakat skada oberoende av om någon oaktsamhet eller något uppsåt kan läggas den som orsakat skadan till last. Ansvarig på grund av strikt ansvar kan avtalsparten bli om han lämnat motparten någon form av garanti. Denna garanti ska antingen vara direkt uttalad i avtalet, eller också ska det gå att intolka densamma. I båda fallen bär avtalsparten ett strikt ansvar. Om någon garanti ej går att finna krävs som regel att parten eller någon han anlitat varit vållande.<sup>47</sup>

Som ovan nämnts har en avtalspart ett ansvar för uppfyllande av kontraktsförpliktelser och för skador orsakade i samband med uppfyllandet. Om någon garanti för detta ej föreligger blir det en bedömning om parten eller någon han anlitat varit vållande. Vållandebedömningen kan ske på olika sätt beroende på en mängd olika faktorer. Här skall nämnas några huvudlinjer för denna bedömning.

Till en början krävs att vissa objektiva förutsättningar är uppfyllda för att vållande skall anses föreligga. För det första ska det ha uppstått en skada, och denna skada ska ha drabbat annan än den skadevållande. Man blir inte skadeståndskyldig för att man orsakat sig själv en skada. Vid utomobligatoriska skadeståndskrav ersätts som regel bara sak- och personsador och förmögenhetsskador som är en följd av dessa. För att rena förmögenhetsskador skall ersättas krävs som regel brottsligt förfarande. Se SKL 2:4 som enligt Kleineman fungerar som en spärregel. I sin avhandling skriver han att någon sådan spärregel eller immunitetsregel i kontraktsförhållanden ”kunde inte skönjas”.<sup>48</sup> Här ersätts alltså som huvudregel även rena förmögenhetsskador.

Vidare ska det finnas en plikt att inte skada annan. Detta kan enligt Hellner formuleras till en huvudregel som säger att man inte får handla så att det leder till skada för någon.<sup>49</sup> Frågan om det finns en plikt att handla blir aktuell i de fall då skada orsakats av underlåtenhet att handla. Avtal grundar ofta en plikt att handla till förmån för motparten och honom närstående. Sådan plikt kan finnas även om avtalsmomentet är svagt utvecklat.<sup>50</sup>

---

<sup>47</sup> J. Hellner, Speciell Avtalsrätt II Kontraktsrätt, 1993 s 195 ff

<sup>48</sup> J. Kleineman, Ren förmögenhetsskada, 1987, s 419

<sup>49</sup> J. Hellner, Skadeståndsrätt, s 102 ff

<sup>50</sup> J. Hellner, Skadeståndsrätt, s 107

Subjektivt förutsätts uppsåt eller oaktsamhet, vilka med en gemensam term brukar kallas vållande eller culpa. När någon ansvarar enligt culparegeln betyder det att uppsåt eller oaktsamhet föreligger.

Vid vållandebedömningen blir den grundläggande frågan om den som påstått vara vållande borde ha handlat på annorlunda sätt. För att avgöra detta gäller det att hitta en handlingsstandard att jämföra med. Tidigare var det vanligt att man jämförde den påstått vållande med en ”bonus pater familias”, vilket innebar att den som underlåtit att iaktta den grad av aktsamhet som kännetecknade en god familjefader ansågs oaktsam. Denna uppfattning anses numera övergiven även om själva uttrycket lever kvar som ett talesätt

I många fall sker vållandebedömningen med utgångspunkt i speciella normer som återfinns i författningar eller i föreskrifter som utfärdats av myndigheter. Om föreskrifterna i sig är straffsanktionerade följer av den allmänna principen om samband mellan straff och skadestånd att skadeståndsanspråk kan riktas mot den som inte följt föreskriften (under förutsättning att föreskriften skyddar det intresse som blivit kränkt, se nedan). Detta gäller även om föreskrifterna skulle vara sanktionerade genom förvaltningsrättsliga påföljder. Om det finns normer i författningar eller i föreskrifter om hur man skall handla i en viss situation och detta har efterlevts, är det ett tecken på att man varit aktsam. Men därmed är inte sagt att man alltid är oaktsam om man inte efterlever dem. Det blir en bedömning från fall till fall. Ju mer preciserade handlingsreglerna är desto mer tyder en överträdelse på oaktsamhet.<sup>51</sup> Även om allmänna råd till skillnad från föreskrifter inte är bindande, kan dessa få betydelse vid en vållandebedömning. Se NJA 1995 s 693 där HD säger att den som följt allmänna råd ofta kan anses ha handlat med tillbörlig aktsamhet, medan det ligger nära till hands att anse att den som avvikit från ett rekommenderat handlingssätt varit oaktsam.

Prejudikat från tidigare avgöranden inom skadeståndsrätten kan ibland inverka vid vållandebedömningen. Visserligen är det ofta vad gäller skadeståndsmål särpräglade omständigheter och därför svårt att hitta likheter med andra fall, men som Hellner säger<sup>52</sup> borde prejudikatsbundenheten vara betydande vad gäller bedömningen av den allmänna aktsamhetsstandarden. Med tanke på kravet på konsekvens i rättstillämpningen torde tidigare avgöranden få relevans så att åtminstone lika fall bedöms på samma sätt.

Sedvana som utvecklats inom ett speciellt område kan få betydelse när man söker efter den handlingsstandard som ska avgöra hur högt kravet på aktsamhet kan ställas. Enligt Hellner är det dock sällsynt att detta tillmäts betydelse på grund av att det ofta är tidskrävande och kostsamt att utreda en sedvana. I de fall sedvanan har haft avgörande betydelse har det rört sig om

---

<sup>51</sup> J. Hellner, Skadeståndsrätt, s 125

<sup>52</sup> J. Hellner, Skadeståndsrätt, s 128

områden där en fast praxis typiskt sett kan utbilda sig, till exempel inom sjukvården och i industriellt arbete.<sup>53</sup>

Om det inte går att hitta någon handlingsstandard genom ovan nämnda möjligheter, kan man göra en fri bedömning av vilka krav som kan ställas på handlandet i den aktuella situationen. Denna fria bedömning sker ofta genom att tre faktorer sammanställs: risken för skada, den sannolika skadans storlek och möjligheterna att förekomma skadan ( Se NJA 1996 s 564). Enligt Hellner bör man till dessa tre lägga en fjärde faktor: den handlandes möjligheter att inse risken för skada. Dessa faktorer tillsammans med andra omständigheter i det särskilda fallet vägs sedan mot varandra och man gör en helhetsbedömning av om det just i detta fallet kunde krävas ett annat handlande än det som förekommit. Ju större risk för att skada ska inträffa, och ju större skada som kan uppkomma, desto högre ställer man kraven på att handlingen skall underlåtas eller att åtgärder skall vidtas för att undvika skadan.<sup>54</sup> Det har här betydelse vilken typ av skada det är frågan om. Om det rör sig om personskada ställs ibland kraven högre än om det rör sig om sak- eller förmögenhetsskada. En annan omständighet som talar för att höja kravet på aktsamhet är om det tidigare inträffat skador av liknande slag och skadevållaren kände till detta.

Om den som orsakat skadan handlat i egenskap av yrkesman ställs kraven högre än om det rör sig om en privatperson. Man kan här ställa frågan om en god yrkesman av den här kategorin skulle bete sig så här. Se NJA 1996 s 118 där HD vid vållandebedömningen lade stor vikt vid att det rörde sig om ett yrkesmässigt förhållande. Se även NJA 1987 s 629 och NJA 1992 s 243. Detta diskuteras även av Kleineman som anser att höga krav på aktsamhet kan ställas på vissa yrkesutövare<sup>55</sup> (se nedan under 6.3.1).

Individuella egenskaper på den skadevållandes sida kan också få betydelse vid en vållandebedömning. Bristande kvalifikationer hos skadevållaren kan ibland medföra att han inte anses ha varit oaktsam. I NJA 1979 s 773 hade en grävmaskinist orsakat skada på en husgrund. Någon oaktsamhet kunde enligt HD inte läggas honom till last, då han inte var tillräckligt kvalificerad för att inse risken för skada. Däremot blev arbetsgivaren ansvarig på grund av eget vållande då han låtit en så oerfaren person utföra de kvalificerade uppgifterna.

Inom kontraktsförhållanden där två parter har slutit avtal med varandra, utgör avtalet en ansvarsgrundande faktor som inte har någon motsvarighet på det utomobligatoriska området. När två parter sluter avtal med varandra påverkar detta på många sätt deras förhållande till varandra. Genom deras närmre kontakt med varandra ökar risken för skada, vilket medför att kraven

---

<sup>53</sup> J. Hellner, Skadeståndsrätt, s 129

<sup>54</sup> J. Hellner, Skadeståndsrätt, s 131 ff

<sup>55</sup> J. Kleineman, Lender Liability – ett skadeståndsrättsligt perspektiv på 1990-talets finansiella kris, Juridisk tidskrift, 1992/93 nr 2, s 290

på aktsamhet skärps, och att kraven på en positiv handlingsplikt för att förhindra skada hos motparten ställs högre.<sup>56</sup>

Vad gäller principalansvar krävs det som tidigare nämnts inte att arbetsgivaren själv är culpös. Däremot krävs det culpöst handlande hos någon han ansvarar för. Det är inte nödvändigt att den culpösa personen identifieras utan det räcker med att det står klart att någon inom den krets som arbetsgivaren ansvarar för har handlat culpöst. Detta brukar kallas för ”anonym culpa”.<sup>57</sup> En arbetsgivare kan också bli skadeståndsskyldig när var och en av flera anställda har gjort sig skyldiga till mindre oaktsamhet som dock inte för någon av dem ensam skulle vara tillräcklig för ett principalansvar. Om dessa tillsammans anses som en avsevärd brist i aktsamheten grundar detta ett ansvar för arbetsgivaren. Man talar här om ”kumulerade fel”.<sup>58</sup> I övrigt kan diskuteras om det räcker för principalansvar att den handlande varit objektivt culpös.<sup>59</sup> Detta kommer att diskuteras mera nedan under 6.3.1.

---

<sup>56</sup> B. Bengtsson, Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden, s 27

<sup>57</sup> SOU 1964:31 Skadestånd II s 79

<sup>58</sup> J. Hellner, Skadeståndstätt, s 158-159

<sup>59</sup> J. Hellner, Skadeståndsrätt, s 158, Prop. 1972:5 s 469, U. Nordensson, Lagmotiv och lagtillämpning i Festskrift till B. Bengtsson, 1993, s 387 ff



## 4.2.2 Kausalitet

För att någon ska bli skadeståndsskyldig på grund av culpa krävs att det culpösa handlandet har orsakat skadan. Detta orsaksförhållande, kausaliteten, är alltså en förutsättning för skadeståndsansvar. Om någon försöker orsaka skada men misslyckas, uppkommer ingen skadeståndsskyldighet även om skada inträffar strax därefter men av annan orsak.

Vid utredning av kausaliteten brukar man använda begreppen ”nödvändig betingelse” och ”tillräcklig betingelse”. Vad gäller begreppet nödvändig betingelse får detta betydelse i de fall då en påstått skadevållande person blir fri från skadeståndsansvar på grund av att skadan skulle inträffat oavsett personens handlande. I så fall var hans handlande inte en nödvändig betingelse för skadan.<sup>60</sup> Att en handling är en tillräcklig betingelse för en skada innebär att handlingen enligt naturens och samhällets ordning drar med sig skadan.<sup>61</sup> Som exempel kan nämnas att om någon sätter en brinnande tändsticka till en tidning, så börjar tidningen brinna enligt naturens ordning. Det är även så att tidningen inte skulle börjat brinna om inte tändstickan hade förts mot tidningen.

Det krävs inte att vållandet varit huvudorsaken till skadan, utan skadeståndsskyldighet kan uppstå även om vållandet endast varit en bidragande orsak. Hellner tar som exempel att om någon försummar att sanda gångbanan utanför sitt hus efter ett snöfall, och en förbipasserande halkar och skadar sig, är underlåtenheten att sanda den utlösande faktorn för skadan. Fastighetsägarens vållande betraktas då som orsak i betydelsen tillräcklig betingelse även om den förbipasserandes skor eller balansförmåga har bidragit till skadan.<sup>62</sup>

En skada kan orsakas både genom fysisk och psykisk påverkan. Diskussionerna inom skadeståndsrätten utgår oftast från fysiska skador som orsakats genom fysisk påverkan. Det finns dock även i litteraturen diskussioner angående skadeståndsansvar för skada orsakad genom psykisk påverkan, så kallat vilseledande. Ett vilseledande kan ske på olika sätt. Dels kan man genom uttalanden eller handling försätta en person i en felaktig tro om något förhållande, med andra ord uppväcka en villfarelse, och dels kan man genom sitt agerande förstärka en villfarelse som redan finns hos personen.<sup>63</sup> Som ett typfall av vilseledande nämns i brottsbalkskommentaren ett uppväckande av en villfarelse varigenom någon

---

<sup>60</sup> A. Agell, Orsaksrequisit och beviskrav i skadeståndsrätten, i Festskrift till Per-Olof Ekelöf, Stockholm 1972, s 1 ff

<sup>61</sup> J. Hellner, Skadeståndsrätt, s 197

<sup>62</sup> J. Hellner, Skadeståndsrätt, s 197-198

<sup>63</sup> J. Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s 422

förmår annan till handling eller underlåtenhet.<sup>64</sup> För att det skall vara fråga om ett skadeståndsgrundande vilseledande krävs det att det föreligger ett kausalsamband mellan den vilseledandes handlande och villfarelsen, och vidare att det föreligger kausalitet mellan villfarelsen och skadan.

Vad gäller inomobligatoriska förhållanden finns ogiltighetsregler i Avtalslagen för de fall då en kontraktspart uppsåtligt vilseleder sin motpart. Som exempel kan nämnas 30§ som handlar om svikligt förfarande. En annan möjlighet är att med hjälp av förutsättningsläran få ett avtal ogiltigförklarat på grund av vilseledande och därigenom grunda ett skadeståndsanspråk. I båda dessa fall rör det sig om vilseledande vid avtals ingående. Om kontraktspartens vilseledande kan räknas som straffbart, följer redan av huvudregeln att brott och skadestånd följs åt, att skadestånd kan utdömas oavsett om något kontraktsförhållande föreligger eller ej. Dessutom ersätts även ren förmögenhetsskada i dessa fall, se Skadeståndslagen 2:4. Vad det gäller oaktsamt vilseledande i kontraktsförhållanden finns inga lagregler som direkt behandlar detta, men däremot har frågan behandlats i rättspraxis. I NJA 1980 s 383 hade en direktör i en ackordscentral såsom god man upprättat en bouppteckning åt ett aktiebolag. Denna bouppteckning blev genom direktörens oaktsamhet felaktig. Därefter träffade ackordscentralen en överenskommelse med en utanför ackordsförfarandet stående person om att denne skulle garantera visst ackord för bolaget. Personen i fråga som blev vilseledd av den felaktiga bouppteckningen led sedan en förlust på grund av detta och väckte skadeståndstalan mot ackordscentralen. Majoriteten i HD biföll talan på kontraktsmässig grund. Minoriteten ansåg däremot inte att någon kontraktsmässig relation uppkommit, och biföll därför inte skadeståndstalan.

I NJA 1992 s 243 hade en aktieägare (A) inför en överlåtelse av aktierna vid flera tillfällen varit i kontakt med en auktoriserad revisor (Y). Då hon i efterhand blev eftertaxerad med tillämpning av en nyinförd regel i Kommunalsskattelagen väckte hon skadeståndstalan mot Y och gjorde gällande att han varit försumlig då han inte upplyst henne om aktieförsäljningens skatteeffekter. Han hade alltså enligt ovanstående resonemang oaktsamt vilselett henne på så sätt att han underlåtit att upplysa henne om den nya regeln, och därmed förstärkt hennes villfarelse om att det inte fanns någon ny regel som skulle innebära att hon blev eftertaxerad. Då A hade uppfattat Y som sin ekonomiske rådgivare, och att hon enligt HD hade goda skäl för detta, ansåg HD att ett uppdragsförhållande hade uppkommit mellan A och Y. Med hänsyn till detta avtalsförhållande biföll HD skadeståndstalan då det ålegat Y att ge korrekt information om gällande regler.

---

<sup>64</sup> Kommentar till Brottsbalken, del I, Smedjebacken 1995, s 395 ff

### 4.2.3 Adekvans

Även om en händelse är både en tillräcklig och en nödvändig betingelse för skadan, är det inte alltid så att detta kausalsamband räcker för att motivera skadeståndsskyldighet. Skadan ska ligga i ”farans riktning” sägs det, och det anses den inte göra om det är alldeles för osannolikt, slumpmässigt att handlingen skulle resultera i just denna typ av skada. Man brukar säga att händelsen visserligen orsakat skadan, men på ett inadekvat sätt. Det föreligger ingen adekvat kausalitet mellan händelsen och skadan. Se NJA 1993 s 41 I och II där HD uttalar att man genom kravet på adekvat kausalitet förhindrar att alltför avlägsna och oförutsedda skadeverkningar ersätts. Den skada som en händelse medför ska alltså vara normal och påräknelig. Vid bedömningen av adekvansen utgår man inte från vad skadevällaren vid skadetillfället kunde förutse, utan man beaktar all den fackkunskap som finns tillgänglig vid utredningen.<sup>65</sup>

### 4.2.4 Principen om skyddat intresse

Som tidigare nämnts gäller som huvudregel att straff och skadestånd följs åt. Trots detta är det inte alltid så att skadestånd utdöms när en handling medför straff. Handlingen kan vara straffbelagd för att skydda ett annat intresse än den skadelidandes. Denna princip sägs gälla inte bara då det rör sig om straffbelagda handlingar, utan även då det gäller andra handlingsföreskrifter kan den bli aktuell.<sup>66</sup> Det råder dock delade meningar om principens omfång och om man tillämpar den i praxis. Enligt propositionen<sup>67</sup> anses det vara en erkänd grundsats i svensk skadeståndsrätt att ersättning till den skadelidande utgår endast om skadan har drabbat ett intresse som skyddas av den handlingsnorm som åsidosatts.<sup>68</sup> Dufwa anser däremot att det vid en genomgång av rättspraxis visat sig att principen enbart blir aktuell inom straffrätten och då det rör sig om skadeståndsansvar för stat och kommun. Han säger att: ”Det verkar vara fråga om en ballong, som tillgripits, blåsts upp och sedan okritiskt fått sväva omkring utan egentlig förankring.” Denna ballong borde enligt honom punkteras.<sup>69</sup>

---

<sup>65</sup> J. Hellner, Skadeståndsrätt, s 202 ff

<sup>66</sup> J. Hellner, Skadeståndsrätt, s 81 ff och s 112

<sup>67</sup> Prop. 1972:5 s 159

<sup>68</sup> Se även Bengtsson mfl, s 44

<sup>69</sup> B. Dufwa, Skyddat intresse, ren förmögenhetsskada och andra skadeståndsrättsliga spörsmål i ett internationellt perspektiv, s 192

## 5 Kollision mellan olika regelkomplex

Som tidigare angetts innebär fullmaksreglerna att om en anställd som företräder sin arbetsgivare gör utfästelser vilka går utöver den behörighet som fullmakten medför, blir arbetsgivaren inte bunden av dessa. Vidare ska arbetsgivaren enligt Handelsbalken 18:2 vara saklös som ovan nämnts (3.1.4).

Enligt Skadeståndslagens allmänna stadgande i 3 kap 1§ och de regler om kontraktsansvar som utvecklats i praxis, kan en arbetsgivare enligt ovan behandlade regler om principalansvar bli skadeståndsskyldig genom att någon hos denne anställd vållat skada. Det utomobligatoriska ansvaret i Skadeståndslagen 3:1 omfattar sak- och personskada samt ren förmögenhetsskada om den orsakats genom brott. Det krävs enligt Skadeståndslagen att skadan orsakats den anställde ”i tjänsten”. Vad detta begrepp innebär behandlas utförligt i propositionen<sup>70</sup> där det sägs att ett funktionellt synsätt är avsett. Det krävs inte alltid att den anställde handlat under arbetstid och inte heller att handlandet ingår i de egentliga arbetsuppgifterna. Enligt Skadeståndslagen 1:1 kan 3:1 även tillämpas på förhållanden inom kontraktssfären om inte avtalet eller kontraktsrättsliga skadeståndsregler hindrar det.<sup>71</sup>

Det inomobligatoriska skadeståndsansvaret omfattar enligt ovan den anställdes vållande av skada hos motparten ”i samband med” avtals uppfyllande, inte bara själva uppfyllandet. Detta ansvar omfattar som huvudregel även ren förmögenhetsskada som orsakats utan samband med brottsligt förfarande.<sup>72</sup>

Det har diskuterats huruvida arbetsgivare som ska hållas saklös enligt fullmaksreglerna för den anställdes handlande kan åläggas skadeståndsansvar på grund av samma handlande. Det kan hävdas att detta vore fel därför att fullmaksreglerna då skulle förlora sin verkan att ge huvudmannen skydd för mellanmannens obehöriga handlande. Hellner har ansett att principalansvar i dessa fall torde vara uteslutet på grund av att ”behörighetsreglerna då skulle urholkas om huvudmannen kunde bli ersättningsskyldig på omvägen via skadeståndsskyldighet för representants vårdslösa handlande”.<sup>73</sup> Tiberg säger att det är tveksamt om man kan ålägga huvudmannen principalansvar i dessa fall, men tillägger att ”för ett modernt synsätt ligger det dock nära till hands

---

<sup>70</sup> Prop. 1972:5 s 469 ff

<sup>71</sup> Prop. 1972:5 s 450

<sup>72</sup> J. Hellner, Skadeståndsrätt, s 71 och B.Bengtsson mfl, s 122

<sup>73</sup> J. Hellner, Kommersiell avtalsrätt, 1993, s 74

att ålägga huvudmannen ansvar, särskilt om fullmäktigen av någon anledning undgår ansvar”.<sup>74</sup> Adlercreutz berör frågan i samband med huvudmannens ansvar för mellanmannens culpa in contrahendo.<sup>75</sup> Både hos Tiberg och Adlercreutz hänvisas till en uppsats av Anna Christensen om mellanmannens culpa in contrahendo. I denna uppsats förespråkas ett principalansvar även i de fall mellanmannen gått utöver sin behörighet vid hemförsäljnings- och konsumentköpsavtal. Detta vore enligt författaren att föredra framför alternativet att huvudmannen skulle vara fri från ansvar. Detta skulle ses som ett ”parallellfenomen till det ansvar för medhjälparens culpa vid uppfyllande av ett ingånget avtal som redan finns”.<sup>76</sup> Motiven för principalansvar i dessa fall synes vara att sälj företaget och inte köparen bör bära ansvaret för försäljarens otillbörliga säljmetoder och eventuella avtalsklausuler (sidolöpare) utanför ett standardiserat avtal.

Även Agell har behandlat detta problem.<sup>77</sup> Han nämner rättsfallet NJA 1949 s 46 där en hotellvaktmästare åtog sig att åt en hotellgäst då och då under en kall natt varmköra dennes bilmotor. Vaktmästaren övervarvade motorn så att den skadades. I Hovrätten friades hotellet från ansvar, troligen på grund av reglerna om behörigheten för en ställningsfullmäktig. Hotellet ansågs ej bundet av vaktmästarens åtagande. Enligt Agell skulle nuvarande regler om principalansvar (SKL 3:1) utan tvivel omfatta vaktmästarens faktiska handlande genom att detta skedde i tjänsten såsom detta begrepp bestämts i propositionen. Agell anser att det skulle förefalla paradoxalt om hotellet skulle gå fritt från ansvar ifall vaktmästaren gjort ett åtagande utan att vara behörig därtill, men att det skulle få ansvara ifall vaktmästaren varmkört bilen på eget initiativ. Detta menar Agell skulle leda till en anmärkningsvärd och kraftig begränsning av principalansvaret.

Det finns enligt Agell en möjlighet att anlägga ett alternativt synsätt på problemet som bygger på att begreppet handlande i tjänsten enligt Skadeståndslagen 3:1 kan ha en vidare innebörd än sådant handlande å tjänstens vägnar som med ledning av sedvanan medför avtalsrättslig bundenhet enligt reglerna om ställningsfullmakt. Även om hotellföretaget inte blev avtalsrättsligt bundet av vaktmästarens åtagande, så skulle de kunna bli ansvariga enligt 3:1 på grund av vaktmästarens faktiska åtgärd att varmköra bilen eftersom denna åtgärd vidtogs i tjänsten. Detta skulle innebära att underlåtenhet att uppfylla åtagandet inte skulle leda till ersättningsskyldighet, men att positiv faktisk åtgärd skulle grunda principalansvar enligt 3:1. Detta skulle enligt Agell i första hand betyda att hotellbolagets obundenhet leder till att det ”inte har något ansvar om uppfyllelse av åtagandet uteblir”. Det skulle dock även i detta fall ”finnas ett visst utrymme för ansvarsgrundande handlande i tjänsten enligt skadeståndsrättsliga regler”.

---

<sup>74</sup> H. Tiberg, *Mellanmansrätt*, 1992, s 54

<sup>75</sup> A. Adlercreutz, a. a, s 216 ff

<sup>76</sup> A. Christensen, *Sälj företagens ansvar för försäljarens culpa in contrahendo vid hemförsäljning och andra konsumentköp*, SvJT 1974 s 737

<sup>77</sup> A. Agell, i *Anmälan av Hellners Skadeståndsrätt*, SvJT 1973 s 789 ff

Agell anser att detta alternativa synsätt har mest fog för sig, det vill säga att vanliga skadeståndsrättsliga regler bör få slå igenom trots arbetsgivarens avtalsrättsliga obundenhet, i varje fall vid fråga om person- eller sakskada.

Agell påpekar också att vid bedömningen i NJA 1949 s 46 fanns inte nuvarande regler om oinskränkt utomobligatoriskt principalansvar och att Hovrätten möjligen betraktade skadan som utomobligatorisk, med följd att dåvarande allmänna skadeståndsregler ej grundade ett principalansvar för anställd i vaktmästarens ställning.

Hur bedömningen kunnat bli om man ansett att det handlande om ett inomobligatoriskt ansvar på grund av att vaktmästarens handlande stod i samband med uppfyllandet av hotellets avtal med gästen kan man diskutera, vilket skall göras nedan..

I en studentartikel<sup>78</sup> diskuterar Anders Kylhammar möjligheten att ålägga arbetsgivare principalansvar vid överskridande av fullmakt. Denna artikel behandlar främst möjligheten till principalansvar enligt den utomobligatoriska regeln i Skadeståndslagen 3:1. Författaren kommer till slutsatsen att där momentet av behörighetsöverskridande och den skadegörande handlingen som orsakat ren förmögenhetsskada sammanfaller uppstår en verklig konflikt mellan fullmaktsreglerna och principalansvarsreglerna. Här borde behörighetsreglerna enligt författaren utesluta principalansvar. Skälet att i dessa fall låta behörighetsreglerna utesluta principalansvar då skadehandlingen och behörighetsöverskridandet är åtminstone i huvudsak identiska, får enligt författaren ytterligare tyngd vid fall då arbetstagaren uppsåtligen vållat ren förmögenhetsskada.

Huruvida Agells och Kylhammars resonemang är riktigt är dock tveksamt. I ett rättsfall från Svea Hovrätt (DT 60, 16 dec 1988) hade en distriktschef som var anställd vid ett försäkringsbolag, tagit emot en stor summa pengar i delposter av en person (A). Distriktschefen hade utlovat återbetalning med mycket god avkastning. Enligt distriktschefen var pengarna avsedda att finansiera tilltänkta kunders försäkringspremier. För varje delbelopp som betalades utfärdade distriktschefen ett kvitto i bolagets namn. Beloppet på kvittona motsvarade det betalade beloppet plus ett tillägg på tio procent. Kvittona skulle förfalla till betalning efter cirka en månad. På förfallodagarna erbjöds A att få investera kvittobeloppen i nya ärenden. Så småningom visade det sig att distriktschefen inte kunde betala ut de belopp A hade rätt till. A krävde då betalning av företagsledningen som dock inte ville infria kvittona. Distriktschefen dömdes sedan för grovt bedrägeri. Arbetsgivaren blev här ansvarig trots att det rörde sig om underlåtenhet att uppfylla ett åtagande som gjorts utanför behörigheten .

---

<sup>78</sup> Studentartikel av Anders Kylhammar, i SvJT 89-90 s 403

Hovrätten konstaterar först att den låneverksamhet som förekommit inte var tillåten för ett försäkringsbolag, och att det därför ställs höga krav på bevisningen om att distriktschefen hade haft bolagets bemyndigande eller tysta tillstånd att bedriva verksamheten. Den bevisning som A lagt fram räckte inte enligt Hovrätten för att grunda ett antagande att distriktschefen hade haft någon form av fullmakt som skulle grunda behörighet för låneverksamheten. Hans handlande låg alltså utanför hans behörighet.

Härefter går Hovrätten in på frågan om stadgandet i Handelsbalken 18:2 som säger att huvudmannen skall vara ”saklös” om mellanmannen gått utöver sin behörighet lägger hinder i vägen för att ålägga arbetsgivaren principalansvar. Här kommer Hovrätten fram till följande: ”Stadgandet i 18 kap 2§ handelsbalken har väsentligen ersatts av 25§ avtalslagen. Detta sistnämnda lagrum förutsätter väl att huvudmannen ej är bunden av vad ombudet gjort men utesluter inte fördenskull att han kan hållas skadeståndsskyldig gentemot tredje man. Det torde inte heller 18 kap 2§ handelsbalken göra.” Härefter hänvisas till äldre doktrin för att visa att huvudmannen redan innan det allmänna principalansvaret lagfästes kunde göras ansvarig som principal, åtminstone om han varit oaktsam och ställt illa instruerad eller olämpligt ombud i sitt ställe. Vidare menar Hovrätten ” kan det inte förutsättas att någon inskränkning av tredje mans möjligheter att sålunda vända sig mot huvudmannen i dennes egenskap av arbetsgivare skulle ha varit åsyftad då skadeståndslagen antogs. I så fall skulle nämligen, såvitt hovrätten kan se, en betydande skadeståndsrättslig frizon ha reserverats för sådana arbetsgivare, vilka kan företrädas av sina anställda; denna frizon skulle dessutom ha etablerats i all tysthet, eftersom förhållandet mellan 18 kap 2§ handelsbalken och 3 kap 1§ skadeståndslagen inte synes ha rönt mycken uppmärksamhet under förarbetena”.

Hovrätten diskuterar sedan om distriktschefen handlande kunde anses som fel eller försummelse i tjänsten. Till en början fastslås ” att det ingalunda är gränsen för arbetstagarens behörighet att företräda principalen vilken bestämmer vad gränsen går för det skadevållande i tjänsten som principalen kan hållas ansvarig för. Lagförarbetena visar nämligen klart, att vad som förutsätts är att skadan vållats genom sådant arbetstagarens handlande som stod i funktionellt samband med hans tjänst, däremot ej att han genom handlandet direkt fullgjorde tjänsteåliggande” Uttrycket i tjänsten i Skadeståndslagen 3:1 är enligt Hovrätten ”något annat och mer än vad som synes vara åsyftat i 10§ avtalslagen och kan ej heller eljest begränsas av fullmäktigs behörighet”. Distriktschefens handlande hade enligt Hovrätten sådant funktionellt samband med hans tjänst att han ansågs ha handlat i tjänsten trots det brottsliga förfarandet.

Arbetsgivaren ålades alltså principalansvar för distriktschefens handlande eftersom han ansågs ha handlat i tjänsten. Detta trots att han agerat utanför sin behörighet enligt fullmaksreglerna och trots att huvudmannen i dessa fall enligt 18:2 Handelsbalken skall hållas ”saklös”.

Detta rättsfall kommenteras i ovanstående studentartikel där författaren anser att det nog är säkrast att inte dra några slutsatser av domen då det inte är tillbörligt att spekulera i varför HD inte beviljade prövningstillstånd i målet. Enligt vår mening är dock rättsfallet av intresse då det än så länge får anses ha prejudikatsvärde eftersom HD inte tagit upp och ändrat Hovrättens dom.

I detta fallet förelåg inget kontraktsförhållande mellan principalen och den skadelidande, men desto större anledning att låta samma synpunkter gälla vid kontraktsansvar så att den anställdes handlande i tjänsten eller som tidigare nämnts i samband med avtals uppfyllande kan leda till att arbetsgivaren får bära ett principalansvar trots att arbetstagaren varit utanför sin behörighet.

Ett annat rättsfall som kan belysa vilket regelsystem som ska avgöra ansvarsfrågan är NJA 1964 s 517. Frågan var här om en resebyrå som anordnat en sällskapsresa hade ansvar för reseledarens underlåtenhet att i enlighet med en av honom gjord utfästelse sörja för bevakning av resedeltagarnas bagage under ett uppehåll i Nicosia på Cypern. Reseledaren hade i samband med en rundvandring förklarat att bussen med de resandes tillhörigheter skulle stå under bevakning. Hovrätten ansåg att det måste ingå i färdledarens behörighet att med bindande verkan för arrangören göra dylika åtaganden. Det ansågs vara naturligt och ändamålsenligt att arrangören åtager sig sådan bevakning då det annars skulle det framstå som meningslöst att erbjuda rundvandringen. Reseledarens uttalande om bevakningen kunde enligt Hovrätten ”icke rimligtvis förstås på annat sätt än att han för bolagets räkning svarade för bevakningen”. Reseledaren hade gett busschauffören i uppdrag att bevaka bussen, och genom dennes försumlighet stals en av resedeltagarnas väskor. Researrangören fick ansvara för den försummade bevakningen.

Hovrättens dom tyder på att ansvaret grundas på att reseledaren genom sin behörighet bundit arrangören vid sin utfästelse om att bevakning skulle ske.

HD ansåg följande: ”Enligt det för resan utfärdade prospektet ingick däri en rundvandring i Nicosia. Såsom reseledare hade Wijk att å bolagets vägnar verka för resans planemässiga genomförande till bestämmelseorten och att i samband därmed tillhandagå resedeltagarna med upplysningar och tjänster av olika slag. Wijks utfästelse att sörja för en betryggande bevakning av bagaget under rundvandringen måste anses falla inom ramen för hans arbetsuppgifter. För Wijks underlåtenhet att åvägabringa betryggande bevakning är bolaget således ansvarigt”.

HD:s dom kan tolkas så att bolaget såsom principal blev ansvarigt för reseledarens utfästelse på grund av att det ingick i hans arbetsuppgifter. Detta skulle i så fall tyda på att det var inomobligatoriska principalansvarsregler som lades till grund för ansvaret i detta fall. Detta



rättsfall kommer att beröras mera nedan i analysen, då det finns anledning att närmare granska HD:s dom.

# 6 Analys och slutsatser

## 6.1 Fullmakt

I detta avsnitt skall frågan om försäkringsbolags ansvar för anställd skadereglerares utfästelser i samband med inträffad skada hos försäkringstagare analyseras och kommenteras mot den bakgrund som tidigare behandlats, och inom de begränsningar som angetts.

När skada inträffar händer det att en försäkringstagare tar kontakt med det försäkringsbolag med vilket han har ett försäkringsavtal innan han tar ställning till ifall han ska ersätta, reparera eller på annat sätt kompensera sin förlust. Att försäkringstagare gör detta kan bero på att han av olika anledningar inte är medveten om ifall skadan täcks av försäkringen, och att han själv inte vill eller kan bekosta en kompensering i de fall då skadan faller utanför villkoren. Det är nog tyvärr så att villkoren i försäkringsavtalen bland annat på grund av försäkringstekniska hänsyn oftast är ganska komplicerade och svåröverblickbara för många människor. När försäkringstagaren tar kontakt med försäkringsbolaget för en förfrågan enligt ovan, hänvisas som regel till en skadereglerare. Denne har som arbetsuppgift hos bolaget att reglera inträffad skada i första hand enligt det försäkringsavtal som gäller mellan bolaget och försäkringstagaren. I viss omfattning brukar bolagen dessutom tillåta att skadereglerare lämnar ersättning trots att skadan inte omfattas av avtalet.<sup>79</sup> När skaderegleraren på detta sätt står i kontakt med försäkringstagaren för bolagets räkning kan man fråga om han agerar i form av fullmäktig. Ovan under avsnitt 3.1.4 har rättsfallet NJA 1992 s 782 berörts i samband med fullmaktsreglerna. HD tog ställning till ifall skaderegleraren i fallet hade bundit försäkringsbolaget enligt regeln om allmän ställningsfullmakt i Avtalslagen. Behörigheten som då avgränsas genom sedvänja ansågs inte innefatta den utfästelse som skaderegleraren hade gjort ( se ovan under avsnittet fullmakt hos skaderegleraren). I domen sägs att ”i doktrinen har framhållits ( Grönfors, Avtalslagen 2 uppl, s 90) att institutet ställningsfullmakt avser de schablonartade och i det dagliga livet ofta upprepade rättshandlingarna, under det att ovanliga och mera omfattande rättshandlingar har fullmaktsdokumentet som sitt naturliga instrument”. HD hänvisar här också till NJA 1990 s 591 som tidigare nämnts i avsnittet Andra fullmakter. Detta fall kan sägas visa ställningsfullmakternas yttergräns.

---

<sup>79</sup> E. Lindell-Frantz, C. M. Roos, Generös avtalstillämpning, i Skrifter utgivna av juridiska föreningen i Lund nr 76

Försäkringsinspektionen (numera Finansinspektionen) hade i fallet yttrat sig till Tingsrätten och ansåg att det finns en sedvänja som innebär att den tjänsteman som bolaget avdelat att handlägga ett visst eller vissa skadeärenden kan avgöra och därvid binda bolaget i vart fall såvitt avser ”normala skadefall och när det gäller frågor som har med själva skaderegleringen att göra”. En begränsning görs dock genom att det tillägges, ”Om det är fråga om mycket stora ersättningsbelopp eller om det uppkommer särskilt komplicerade omständigheter har inspektionen däremot inte underlag för att säga att det är en inom branschen allmänt omfattad sedvänja att den handläggande tjänstemannen själv avgör frågan med bindande verkan för bolaget”. Vad det gäller frågan om att lämna ersättning trots att skadan inte omfattas av försäkringen uttalade Försäkringsinspektionen ”Vad det gäller frågan om kulans<sup>80</sup> bedömer inspektionen denna så att skaderegleraren enligt sedvänja kan tillämpa en generös avtalstillämpning om det är fråga om smärre avvikelser med mindre konsekvenser för försäkringsbolaget. Om kulans med större verkningar för försäkringsbolaget kan komma ifråga kan det enligt inspektionens uppfattning inte vara en sedvänja att en skadehandläggare beslutar i frågan med bindande verkan för bolaget”.

Sveriges Försäkringsförbund har i sitt yttrande till HD tagit upp frågan om en skadereglerare med bindande verkan för försäkringsbolaget kan ändra ett försäkringsavtal så att det kommer att stå i direkt strid mot det dittills gällande avtalet. Någon sedvänja att skadereglerare kan ändra ett avtal så att det ska gälla trots att premie ej erlagts i tid enligt avtalsvillkoren ansågs inte finnas. Det tillades att ”Någon sedvänja av innebörd att försäkringsbolagen godtar att sådana betydelsefulla och principellt viktiga ändringar av försäkringsavtalen får göras av skaderegleraren finns inte”.

Efter detta kom HD till slutsatsen att en skadereglerare inte på grund av reglerna om allmän ställningsfullmakt har rätt att göra sådana åtaganden som i detta fall. Inte heller andra omständigheter som kunde grunda sådan behörighet ansågs föreligga. Vad HD avser är troligtvis att annan så kallad speciell ställningsfullmakt inte heller förelåg. Bedömningen av om en speciell ställningsfullmakt kan grunda behörighet för en skadereglerare får göras i varje enskilt fall då det är kombinationer av olika fakta i det särskilda fallet som är avgörande.

Vad det gäller allmän ställningsfullmakt synes det enligt vad som ovan sagts klart att skadereglerare är utrustad med en sådan. Behörigheten att avtalsrättsligt binda bolagen begränsas av sedvänjan eller som tidigare angetts av tredje mans (i detta fall försäkringstagarens) goda tro. Eventuell ond tro hos försäkringstagaren i fråga om skadereglerarens befogenheter får avgöras i varje särskilt fall och ska inte behandlas här. Sedvänjan avseende

---

<sup>80</sup> Vad som avses med kulans har diskuterats av E. Lindell-Frantz och C. M Roos, a.a, s 13 ff

behörigheten kan dock med ledning av ovanstående uttalanden någorlunda bestämmas.

HD diskuterade inte i det nämnda rättsfallet möjligheten att skaderegleraren var utrustad med en uppdragsfullmakt. Enligt vad som ovan sagts angående kombination av fullmakter kan samma person grunda sin behörighet på vilken som helst av förefintliga fullmakter. Om ett visst bolag genom anvisning till skaderegleraren genom anställningsavtal, befattningsbeskrivning eller särskilda instruktioner gett denne i uppdrag som skadereglerare att för bolagets räkning handla på visst sätt, kan diskuteras huruvida han därmed utrustats med en uppdragsfullmakt (§18 fullmakt). Detta kan bli aktuellt i de fall ett visst handelsbruk hos ett bolag inte konstituerar någon allmänt vedertagen sedvänja, vilken skulle kunna grunda behörighet enligt regeln om allmän ställningsfullmakt.

Oavsett om man ser skadereglerarens utfästelser som kulans eller någon annan form av generös avtallämpning, kan man för att fastställa behörigheten enligt allmän ställningsfullmakt ta ledning av ovanstående yttranden. Slutsatsen man kan dra av dessa är att om det rör sig om mindre belopp och om smärre avvikelser från försäkringsavtalet, faller det inom skadereglerarens behörighet att göra åtaganden som binder försäkringsbolagen. I andra fall får man avgöra från fall till fall om skaderegleraren varit utrustad med någon speciell ställningsfullmakt och härigenom kunnat binda bolaget vid sina åtaganden. En ytterligare möjlighet är som ovan nämnts att undersöka huruvida skaderegleraren utöver sin allmänna ställningsfullmakt även är utrustad med en uppdragsfullmakt. Även om denna fråga är väl så intressant, kommer den på grund av tidsbrist ej att utredas här.

Fortsättningsvis skall diskussionen röra den situationen då skadereglerarens åtagande (Utfästelse) för bolagets räkning ligger utanför den behörighet han har enligt fullmaktsreglerna, oavsett vad det rör sig om för fullmakt.

## **6.2 Eget vållande**

Försäkringsbolag kan bli skadeståndsansvarigt som juridisk person enligt vad som ovan nämnts om oaktsamt handlande av personer i organställning. Detta ansvar anses omfatta oaktsamhet vid valet, instruktionen och övervakningen av de anställda. Detta innebär bland annat att organisationen skall vara sådan att skador i möjligaste mån undviks vid verksamhetens bedrivande. I detta ligger att de anställda ska ha tillräcklig kompetens för att utföra de arbetsuppgifter de handhar för bolagets räkning.

Vad gäller skadereglerare hos ett försäkringsbolag är dessa utvalda av bolaget att för bolagets räkning uppfylla bolagets avtalsförpliktelser vid

skadereglering. Skadereglerares arbetsuppgifter är så speciella att de kan ses som en särskild yrkesgrupp, på vilken man kan ställa särskilda krav på kompetens. De kallas också allmänt både inom och utom bolagen för skadereglerare, och det är också dessa försäkringstagarna hänvisas till då skadefall inträffat.

Särskilt med hänsyn till att försäkringsverksamhet drivs med särskilt tillstånd och under statlig tillsyn, samt att försäkringsbolagen agerar som seriösa aktörer på marknaden, bör allmänheten kunna förvänta sig att bolagen agerar med hög kompetens. På grund av den sociala och samhällseliga vikt som idag läggs på försäkringar av olika slag, måste kraven på ett väl fungerande och kompetent försäkringsväsen ställas högt.

Detta måste medföra att försäkringsbolagen har att tillse att deras skadereglerare uppfyller dessa högt ställda krav. Då skadereglerare ibland tillåts av bolagen att visa kulans eller på annat sätt tillämpa avtalen utanför sin lydelse, är det av stor vikt att de fått tydliga instruktioner i vilka situationer detta är tillåtet. I annat fall kan oklara instruktioner leda till att skadereglerare ger en försäkringstagare utfästelser om ersättning som försäkringsbolaget sedan inte vill uppfylla. Skulle det visa sig att skadereglerarens gjorda utfästelse leder till skada för försäkringstagaren, kan bolaget kanske få svara för detta. Detta ansvar för eget vållande kan läggas försäkringsbolaget till last om någon i organställning varit oaktsam vid instruktionen, utbildningen eller kontrollen av skadereglerarna.

Detta ansvar för juridiska personer faller in under Skadeståndslagen 2:1 och är således ett utomobligatoriskt ansvar. Samma ansvar torde gälla i kontraktsförhållande och omfattar därmed enligt huvudregeln även ren förmögenhetsskada.

I NJA 1971 s 36 blev Kungsgaraget ansvarigt just på grund av detta ansvar för eget vållande. Då en kund parkerade sin bil i garaget erhöll han ett kvitto där det stod att bilen endast lämnades ut vid uppvisande av kvittot. När kunden återkom för att hämta bilen, hade den blivit stulen. En i garaget anställd hade lämnat ut bilen till någon annan trots att något kvitto inte kunde uppvisas. Kungsgaraget ansågs ha förfarit oaktsamt då det inte visats att tillräckliga instruktioner om vad som gällde vid utlämnandet av bilarna hade getts till den anställde. Därför blev Kungsgaraget ersättningskyldigt gentemot kunden.

Naturligtvis gäller även vid detta skadeståndsansvar de allmänna skadeståndsprinciper som berörts under avsnitt 4. Dessa principer kommer dock inte närmare att beröras här då det är principalansvaret som är huvudfrågan i denna uppsats. Det är därför av större intresse att diskutera dem i det sammanhanget istället.

## 6.3 Principalansvar

Om något vållande ej kan läggas den juridiska personen till last är det dock möjligt att skadeståndsansvar kan åläggas bolaget på grund av någon anställds vållande enligt regler om principalansvar. Genom Skadeståndslagen infördes ett oinskränkt principalansvar i utomobligatoriska förhållande. Detta innebär att den som har arbetstagare i sin tjänst bär ett skadeståndsansvar för skador som de anställda orsakar i tjänsten. Redan före Skadeståndslagen hade i praxis utvecklats ett oinskränkt principalansvar i inomobligatoriska förhållande. Detta innebär som ovan nämnts att arbetsgivare ansvarar för skador orsakade genom åsidosättande av avtalsförpliktelser, även om han satt en anställd att uppfylla avtalet. Utöver detta ansvarar han för skador orsakade av de anställda i samband med avtalsuppfyllelse. Det inomobligatoriska ansvaret omfattar som huvudregel även ren förmögenhetsskada. För att arbetsgivaren skall ansvara krävs dessutom att vissa ovan angivna förutsättningar är uppfyllda. Huruvida ett försäkringsbolag kan få bära ett principalansvar för skadereglerares utfästelser skall nu härunder diskuteras.

### 6.3.1 Culpa hos skaderegleraren

Till att börja med ska vissa objektiva förutsättningar vara uppfyllda. Det skall ha inträffat en skada, och denne skada skall ha orsakats annan än skadevållaren. När ett skadefall inträffat händer det att försäkringstagaren tar kontakt med försäkringsbolaget för att få reda på i fall skadan omfattas av försäkringsavtalet dem emellan eller ej. Att försäkringstagaren gör denna förfrågan, kan bero på att försäkringsavtalet är svårt att förstå, och att han själv inte vill eller kan bekosta en kompenserande av skadan. Om den skadereglerare som handlägger frågan utlovar ersättning som försäkringsbolaget sedan vägrar betala ut, kan han därmed orsaka försäkringstagaren en ren förmögenhetsskada. Försäkringstagaren kanske inhandlar en ersättningsvara vilket han inte skulle ha gjort om han inte blivit lovad ersättning. Det kan också vara så att han i förlitan på skadereglerarens utfästelse ingår ett avtal om reparation av egendomen, ett avtal som han annars inte hade ingått, och som han kanske måste häva och därigenom ådrar sig skadeståndsskyldighet. I båda fallen har hans förmögenhet minskat genom att han har haft kostnader som han annars inte skulle ha haft

En annan objektiv förutsättning för skadeståndsansvar är att det ska föreligga en plikt att inte skada annan. Genom försäkringsavtalet följer ett kontraktsansvar. I detta ligger en omsorgsplikt gentemot försäkringstagaren, vilken innebär att försäkringsbolaget har en plikt att inte vålla försäkringstagaren skada. Denna plikt innefattar även en plikt att förhindra

skador vållade av de anställda. I detta hänseende finner vi ingen anledning att särskilja försäkringsavtalet från andra avtalstyper.

Inom skadeståndsrätten brukar man skilja på olika ansvarsförutsättningar. En av dessa ansvarstyper är strikt ansvar. I kontraktsrättsliga förhållande kan detta strikta ansvar följa av avtalsinnehållet på så vis att däri kan finnas en garantiförpliktelse. Sådan garantiförpliktelse kan antingen vara klart uttryckt i avtalet, eller också intolkas däri. Om det inte finns något strikt ansvar brukar allmänt krävas att den som orsakat skadan ska ha handlat uppsåtligen eller oaktsamt för att bli skadeståndskyldig. När det gäller principalansvar är det den anställde som ska ha handlat culpöst, och någon culpa behöver alltså inte ligga arbetsgivaren till last.

För att arbetsgivaren ska bli skadeståndsskyldig på grund av principalansvar, krävs alltså en bedömning av om den anställde förfarit culpöst. Vid denna bedömning finns i svensk skadeståndsrätt vissa huvudlinjer som man brukar följa. Dessa har behandlats ovan, och vissa av dem skall nu användas för att illustrera huruvida en skadereglerare i här aktuella fall handlat culpöst.

Till att börja med har man att avgöra om skaderegleraren borde ha handlat annorlunda än han gjorde då han utlovade ersättning. Med andra ord får man försöka finna den aktsamhetsnorm som han borde ha följt. Vad gäller konsumentförsäkringar anges i 37§ KFL i viss mån hur försäkringsbolagen skall agera när en skadereglering är aktuell. Den del av paragrafen som här är intressant lyder enligt följande:

*Sedan ett försäkringsbolag har fått underrättelse om ett försäkringsfall, skall bolaget utan uppskov vidta de åtgärder som behövs för att skadan skall kunna regleras. Skadan skall regleras skyndsamt och med iakttagande av den ersättningsberättigades och annans skadelidandes behöriga intressen*

Detta stadgande innebär enligt propositionen (79/80:9 s 162) bland annat att bolagen inte får nöja sig med att vara passiva och överlämna initiativ och utredning till den som begär ersättning”. Vidare sägs det (s 86) ”som ett led i en korrekt skadereglering får det anses åligga försäkringsbolagen att lämna de skadelidande sådan information som behövs för att de skall kunna ta tillvara sin rätt”.

Om nu en skadereglerare på förfrågan utan vidare utredning utlovar ersättning till försäkringstagaren trots att skadan inte omfattas av försäkringen, måste han väl anses ha förhållit sig passiv i utredningsskedet. Han kan inte heller anses ha lämnat försäkringstagaren den information som denne kan ställa krav på enligt ovan angivna uttalanden i propositionen. Genom detta agerande kan inte anses att stadgandet om den skadelidandes behöriga intressen har iakttagits vid skaderegleringen.

Även om lagar och föreskrifter inte följts, behöver detta inte nödvändigtvis innebära att någon oaktsamhet förekommit. 37§ KFL är dock en tvingande

bestämmelse innehållande handlingsnormer till skydd för konsumenter, och att inte efterleva denna genom ovanstående handlande måste anses vara oaktsamt.

Där KFL inte är tillämplig bör aktsamhetsnormen vid skaderegleringen kunna finnas genom viss analogi från denna lag, även om det manas till försiktighet då dessa fall ej medtagits i en relativt ny lag. De fall som kan bli aktuella är de där försäkringstagaren är att jämställa med en konsument, till exempel en ensamföretagare. Andra fall som kan bli aktuella är då det rör sig om en konsument, men försäkringen ändå inte faller under KFL.

Motsvarande reglering saknas i FAL varför handlingsnormen i dessa fall måste sökas på annat håll. Försäkringsverksamheten regleras till viss del i FRL som innehåller handlingsnormer för bolagen både vad avser konsumentförsäkringar och övriga försäkringar. Denna lag är av offentlighetsrättslig typ och är inte avsedd att civilrättsligt reglera förhållandet mellan försäkringsbolagen och försäkringstagarna. Huruvida reglerna i denna lag trots detta kan ligga till grund för ett civilrättsligt krav på aktsamhet kan diskuteras. I lagen anges vad som brukar kallas en skälighetsprincip, vilken bland annat anses innebära att skaderegleringen skall ske korrekt. En korrekt skadereglering bör enligt vår mening bland annat innebära att försäkringstagaren inte utlovas ersättning vilken försäkringsbolaget senare vägrar betala. Om nu detta sker tyder det på att skaderegleringen ej skett enligt Försäkringsrörelselagens krav. Även om denna lag inte direkt kan läggas till grund för ett civilrättsligt skadeståndsansvar, borde den kunna användas som jämförelse vid bestämmandet av vilken aktsamhet som skall iakttas vid skadereglering.

Kan man inte hitta en aktsamhetsnorm i lag eller andra föreskrifter, har man att använda sig av en så kallad fri bedömning. Tillämpat på en skadereglerares utfästelse innebär det att man först har att ta ställning till risken för att skada ska orsakas försäkringstagaren. Om en försäkringstagare tar kontakt med sitt försäkringsbolag för att fråga om skadan omfattas av försäkringen, måste man anta att han tänker handla efter det svar han då får. Som exempel på sådant handlande kan nämnas att han själv kompenserar sin skada genom att bekosta en ersättning, en reparation eller på annat sätt ådrar sig utgifter. Det kan också hända att han i förlitan på skadereglerarens uppgifter sätter sig i skuld eller ingår avtal om reparation vilket han sedermera ej kan uppfylla på grund av utebliven försäkringsersättning. I ett fall hos Allmänna reklamationsnämnden (ARN 95-2824, 1995-10-24) hade en försäkringstagare blivit bestulen på bland annat en skinnjacka. Han frågade då försäkringsbolagets ombud efter ersättning för jackan, och denne beviljade detta. Senare ville inte försäkringsbolaget infria ombudets utfästelse på grund av att jackstölden inte omfattades av föreliggande försäkring. Allmänna reklamationsnämnden ansåg att bolaget borde betala ut ersättning till försäkringstagaren. Det måste här ha varit alldeles uppenbart att försäkringstagaren i förlitan på utfästelsen kunde ådra sig kostnader i samband med nyanskaffning. I NJA 1992 s 782 hade en



skadereglerare utlovat att försäkringsbolaget skulle betala ut ersättning till Hotellbolagen för ett nedbrunnet hotell, trots att försäkringsansvaret inte inträtt förrän dagen efter branden. Risken finns att försäkringstagare i dylika fall i förlitan på skadereglerarens utfästelser omedelbart ingår entreprenadavtal avseende återuppbyggnad, för att så snabbt som möjligt få igång rörelsen igen. Detta bland annat på grund av rädsla för att annars förlora kunder. Att försäkringstagaren i dylika fall agerar snabbt efter det besked han fått ifrån skaderegleraren torde i allmänhet vara lätt att förstå.

Nästa steg i den fria bedömningen består i att ta ställning till den sannolika skadans storlek. Vad gäller fallet med jackan kan man utan större avvikelser bedöma dennas pris. Även om priset inte är särskilt högt, kan det för den enskilde konsumentens ekonomi vara av stor betydelse. Med andra ord kan skadan för den drabbade vara stor även om det inte rör sig om stora belopp. I fallet med det nedbrunna hotellet är det kanske svårare att med någorlunda exakthet bestämma den eventuella skadans storlek. Att den kan bli omfattande genom att försäkringstagaren tvingas bryta ett ingånget stort entreprenadavtal torde vara klart.

Efter att ha bedömt risken för skada och den sannolika skadans storlek har man enligt den fria bedömningen att sammanväga detta med möjligheten att förekomma skadan. Ju större risk för skada och ju större den eventuella skadan kan bli, desto högre krav ställer man på aktsamheten. I båda fallen är risken för skada stor och skadans storlek kan vara betydande, vilket innebär att större krav kan ställas på åtgärder för att förekomma skadan.

Vilka krav kan då ställas på en skadereglerare angående möjligheten att förekomma skada i dessa fall? Då skaderegleraren är en yrkesman och handlar i denna egenskap, ställs kraven på aktsamhet högre än om han handlat som privatperson och utan kunskap på området. Här får man ställa sig frågan om en god yrkesman av den här kategorin hade gjort dylika utfästelser utan att kontrollera fakta såsom ovan angivits. Att stor vikt läggs vid att det rör sig om en yrkesman kan illustreras genom några rättsfall. Till att börja med kan nämnas NJA 1996 s 118 där HD ansåg grov oaktsamhet föreligga bland annat på grund av yrkesmässigheten. I NJA 1987 s 629 ansågs en värderingsman oaktsam vid värdering av en fastighet. En förutsättning för att ålägga honom skadeståndsansvar var att han yrkesmässigt åtagit sig uppdraget att värdera egendomen. I detta fall skiljer HD på uppskattningsfel och metodfel. Vad gäller uppskattningsfel anser HD att avsevärt utrymme måste lämnas för värderingsmannens egen värdering, men när det gäller faktiska förhållande som är lätta att kontrollera krävs att dessa noga undersökes. Ytterligare kan nämnas NJA 1992 s 243 där HD ansåg att en rådgivare med sakkunskap i skattefrågor har att ge korrekt information om gällande regler.

Kleineman har jämfört aktsamhetskravet för bankernas rådgivarverksamhet med det krav som ställs på revisorer och advokater. Han anser att bankerna spelar en ”roll som gör att allmänheten har rätt att hysa förtroende till dem

på samma sätt som till revisorer och advokater”. Detta argument bör enligt vår mening ha samma tyngd vad gäller försäkringsbolagen då försäkringsverksamheten i Sverige bedrivs med särskilt tillstånd och kunderna är hänvisade till de bolag som har ett sådant. Dessutom anses försäkring idag vara en nödvändig del av den samhälleliga tillvaron, och en nödvändig del av den enskildes sociala trygghet. Detta bör medföra att ganska höga krav kan ställas på försäkringsbolagens agerande vid skadereglering. Då bolagen företräds av särskilda skadereglerare, bör dessa höga krav kunna ställas på skadereglerare i allmänhet.

Då det i förävarande fall rör sig om inomobligatoriska relationer, ställs kravet på aktsamhet högre då det med avtalet följer en omsorgsplikt. Denna innebär ju att avtalsparterna har en plikt att inte skada motparten, och kravet på att aktsamhetsnormen i dessa fall efterföljs, ställs naturligt nog högre än i övriga fall.

Det första krav som bör ställas på en skadereglerare i här aktuella fall är att han noggrant läser igenom villkoren om han är osäker på om en skada täcks av försäkringen eller ej. Detta bör han göra innan han gör några utfästelser. Skulle han fortfarande vara osäker bör han kontrollera hur det förhåller sig med någon mera kunnig inom bolaget. Skulle han trots att han funnit att skadan inte omfattas av villkoren vilja utlova ersättning, bör han vara absolut säker på att försäkringsbolaget är villigt att betala detta. Detta är inga åtgärder som kan anses för omfattande och kostsamma i förhållande till de skador han därmed förebygger.

Utöver dessa tre led i den fria bedömningen tas ibland hänsyn till skadevållarens subjektiva, det vill säga individuella egenskaper. Även om handlandet objektivt sett är culpöst kan skadevållaren gå fri från ansvar på grund av att han inte har tillräckliga kvalifikationer för att inse risken för skada (se NJA 1979 s 773). I sådant fall kan oftast en arbetsgivare bli ansvarig på grund av eget vållande genom att ha lämnat arbetsuppgifterna till någon utan tillräckliga kvalifikationer. Nordenson som kommenterat utgången i detta mål menar att principalansvar enligt Skadeståndslagen 3:1 kan åläggas arbetsgivare i dessa fall. Han hänvisar till motiven som enligt hans mening uttalar att ”principalansvar skall kunna tillämpas även om den skadevållande arbetstagaren på grund av brister i det subjektiva rekvisitet inte skulle kunna åläggas personligt skadeståndsansvar”.

Åtminstone framträder detta klart i propositionen vad det gäller så kallade anonyma och kumulerade fel och försummelser hos de anställda (se under 4.2). Med anonym culpa avses enligt förslaget de fall då det framgår att någon av arbetsgivarens anställda varit vållande till skadan, men det inte bestämt kan utrönas vem av dem det är. Detta måste betyda att då man i dessa fall inte kan pröva i fall den vållande varit culpös i subjektiv mening, arbetsgivaren blir ansvarig ändå. Det skulle då förefalla märkvärdigt om arbetsgivaren inte skulle ansvara ifall det går att peka ut den vållande arbetstagaren men det finns brister i det subjektiva rekvisitet hos denne.

Även om Skadeståndslagen i första hand avser utomobligatoriskt ansvar torde samma resonemang kunna göras vid inomobligatoriskt principalansvar. Några skäl för begränsningar i detta hänseende kan vi inte finna.

Om nu en skadereglerare på grund av bristande erfarenhet eller kunskaper inte skulle inse risken för skada vid en utfästelse om skadeersättning, brister det i det subjektiva rekvisitet avseende hans culpa. Som framgår av ovanstående anser vi att försäkringsbolaget trots detta bär ett principalansvar. Om så inte skulle vara fallet, blir bolaget förmodligen ansvarigt ändå på grund av eget vållande genom att låta denne skadereglerare själv handlägga skaderegleringen.

### **6.3.2 Kausalitet**

För att skaderegleraren skall anses culpös, och att därmed arbetsgivaren skall bli skadeståndsskyldig, krävs att det föreligger kausalitet mellan skadereglerarens handlande och skadan. Med andra ord krävs att hans oriktiga utfästelse har orsakat skadan hos försäkringstagaren. Att utfästelsen skall ha orsakat skadan betyder först och främst att den skall ha varit en nödvändig betingelse. I de ovan nämnda exemplen har vi angett att orsaken till att försäkringstagaren ställde frågan om ersättning var att han inte själv ville eller kunde ersätta skadan. Med andra ord skulle han inte dragit på sig några kostnader i fall inte skaderegleraren gjort sin utfästelse. Utöver detta krävs att utfästelsen varit en tillräcklig betingelse för skadan. Sätillvida kan skadereglerarens utfästelse anses vara en tillräcklig betingelse för skadan, att även om den inte är huvudorsaken, anses den vara den utlösande faktorn. Det måste förutsättas att en försäkringstagare förlitar sig på utfästelsen och handlar därefter. På så vis är det utfästelsen som orsakar skadan genom att vara den utlösande faktorn.

Den skadevållande handlingen i förevarande fall består i en psykisk påverkan, här i form av ett vilseledande. Att ren förmögenhetskada genom oaktsamt vilseledande ersätts i inomobligatoriska förhållande illustreras genom NJA 1980 s 383 och NJA 1992 s 243 som omtalats i det föregående. Vilseledandet i här aktuella fall kommer sig av att utfästelsen försätter försäkringstagaren i en villfarelse om att han skall få ersättning för sin skada. Detta hade han före förfrågan ingen egen uppfattning om. På detta vis är utfästelsen en orsak till villfarelsen, och denna i sin tur orsak till skadan.

### **6.3.3 Adekvans**

Det räcker inte att det föreligger kausalitet mellan utfästelsen och försäkringstagarens skada, utan det krävs även att skadan är adekvat orsakad för att skadeståndsansvar skall inträda. Kravet på adekvans innebär att skadan inte ska vara en alldeles för osannolik eller slumpmässig följd av utfästelsen. I NJA 1993 s 41 I och II uttalar HD att en skada ska vara normal och påräknelig för att anses vara adekvat orsakad. Huruvida en skada är en normal och påräknelig följd skall avgöras objektivt i efterhand, och vad skadevällaren insåg spelar här ingen roll. Eftersom vi i det föregående ansett att skaderegleraren själv borde inse risken för de här aktuella skadorna, framgår redan av detta att vi anser skadorna här vara objektivt sett normala och påräkneliga, och att de därmed faller inom adekvansen.

En möjlig begränsning i här aktuella situationer skulle vara om skaderegleraren gör en utfästelse som det är osannolikt att försäkringsbolaget vill stå fast vid. Som exempel kan nämnas att ersättning för en brandskada utlovas på grund av en urförsäkring. I dylika fall skulle det kunna brista i kravet på adekvans.

### **6.3.4 Principen om skyddat intresse**

Huruvida denna princip bör beaktas råder det som sagts delade meningar om. Tillämpat här skulle den innebära att den aktsamhetsnorm som vi funnit för skaderegleraren skulle avse att skydda försäkringstagarnas intresse. Vad gäller aktsamhetsnormen enligt Konsumentförsäkringslagen har redan tidigare nämnts att den är till för att skydda just dessas intressen. Den aktsamhetsnorm som konstruerats genom den fria bedömningen tar direkt sikte på de orsakade skadorna, och även denna avser alltså att ge ett skydd åt de intressen som riskerar att kränkas i dessa fall. Vad gäller omsorgsplikten genom avtal, är det ganska självklart att denna ska skydda just motpartens intressen. Så även om denna princip skulle tillämpas på de aktuella skadorna skulle de vara ersättningsbara.

### **6.3.5 Försäkringsbolagens principalansvar**

Vad gäller frågan om försäkringsbolaget har brustit i uppfyllandet av förpliktelserna enligt försäkringsavtalet, måste först avgöras vilka dessa förpliktelser är. Avtalet innebär i första hand att försäkringsbolaget ansvarar för en viss risk, och ifall denna risk förverkligas skall kompensation utges till försäkringstagaren. För att uppfylla avtalet i denna del krävs ett

ställningstagande till om skadan omfattas av avtalet. Detta ställningstagande får anses ingå i det förfarande som kallas skadereglering. Detta innebär att skaderegleringen inleds då skaderegleraren tar ställning till försäkringstagarens förfrågan om ersättning för en skada. Då detta får anses vara nödvändigt för att uppfylla avtalet, måste skaderegleringen ses som en naturlig förpliktelse enligt avtalet.

Nästa fråga som kan ställas är vilka krav som kan ställas på skaderegleringen för att avtalet skall anses uppfyllt. Då det gäller konsumentförsäkringar finns 37§ KFL som är en tvingande regel om hur skaderegleringen skall ske. Enligt vad som sagts under 6.3.1 innebär detta att försäkringsbolagens skadereglering skall ske korrekt. Även om detta inte uttryckligen anges i avtalet måste det på grund av ovanstående anses ingå som en avtalsförpliktelse vilken försäkringsbolaget har att uppfylla.

Då det gäller övriga försäkringar råder avtalsfrihet angående hur skaderegleringen skall ske. Om avtalet inte innehåller några regler för detta, följer med ett avtal en omsorgsplikt gentemot motparten, vilken kan sägas ingå i avtalet. Vad gäller försäkringsbolagens omsorgsplikt vid skadereglering har tidigare diskuterats vilka krav som kan ställas på skaderegleringen. Bland annat har angetts att den även i dessa fall då KFL inte är tillämplig skall ske korrekt. Den skall ske korrekt dels på grund av de höga krav som kan ställas på försäkringsbolag, och dels på grund av kraven i FRL.

Som framgår av ovanstående anser vi att skaderegleraren i våra exempel förfarit oaktsamt vid skaderegleringen, och därigenom orsakat försäkringstagarna skada. På grund av detta kan försäkringsbolagen enligt vår mening inte ha uppfyllt ovanstående förpliktelse enligt avtalen. Då det är anställda skadereglerare som orsakat skadan genom att inte uppfylla försäkringsbolagens avtalsförpliktelser, blir bolagen enligt reglerna om principalansvar ersättningskyldiga.

Skulle man inte anse att en korrekt skadereglering enligt vad som ovan avsetts kan tolkas in i avtalen, kan bolagen inte bli ansvariga på den grunden att de inte uppfyllt sina avtalsförpliktelser. Försäkringsbolagen kan dock även bli ansvariga på grund av skador orsakade av skadereglerarna i samband med avtalsuppfyllelse. Frågan är då om de skador skadereglerarna orsakar i våra exempel kan anses ha orsakats i samband med uppfyllandet av avtal. I uppfyllandet av avtal ligger att försäkringsbolagen har att reglera skadan enligt försäkringsavtalen. Om försäkringstagarna tar kontakt med bolagen för att fråga om de får ersättning för inträffade skador, och skadereglerarna gör ett ställningstagande, måste det väl anses att de därmed inlett skaderegleringen, oavsett hur bolagen slutligen ställer sig till frågan. Detta betyder att även om bolagen anser att försäkringstagarna vid en korrekt skadereglering enligt villkoren inte skulle ha rätt till ersättning, så har försäkringstagarnas skador skett i samband med skaderegleringen. Eftersom vi ansett att skadereglerarna förfarit oaktsamt genom sina oriktiga

utfästelser, och skadorna i dessa fall skulle ha skett i samband med avtals uppfyllande, bör bolagen enligt vår mening även i detta fall kunna åläggas ett principalansvar.

## 6.4 Kollision mellan regelkomplexen

Frågan om möjligheten att ålägga arbetsgivaren skadeståndsrättsligt principalansvar trots att denne skall hållas saklös enligt fullmaktsreglerna (då den anställde som fullmäktig handlat utan behörighet) har ovan berörts.

När det gäller en anställd skadereglerares oaktsamma vilseledande genom oriktiga utfästelser, kan dessa ligga utanför den behörighet han kan ha enligt vad som tidigare beskrivits. Detta kan medföra att försäkringsbolaget inte blir avtalsrättsligt bundet av dessa utfästelser, och att det därmed inte finns någon avtalsförpliktelse att uppfylla dessa.

Ovan har också visats på möjligheten att försäkringsbolaget får bära ett utomobligatoriskt principalansvar för skadereglerarens utfästelser och därmed bli ersättningsskyldigt .

Under avsnitt 5 har nämnts olika åsikter om möjligheten att ålägga principalansvar trots avtalsrättslig obundenhet. I Svea Hovrätts dom (DT 60 16 dec. 1988) ålades försäkringsbolaget ett utomobligatoriskt principalansvar trots att den anställde genom sina vilseledande utfästelser var utanför sin behörighet. Hovrätten tar direkt ställning till ifall fullmaktsreglerna skulle förhindra ett skadeståndsansvar och uttalar att dessa inte utesluter skadeståndsskyldighet. Hovrätten menar att i principalansvaret som infördes genom Skadeståndslagen inte kan förutsättas finnas någon inskränkning i rätten till skadestånd i dessa fall.

De fall som behandlas i denna uppsats avser oaktsamt vilseledande utan samband med brott. Skadorna består som nämnts av rena förmögenhetsskador, och på grund av detta omfattas de inte direkt av principalansvaret enligt Skadeståndslagen 3:1. Det finns dock även regler om principalansvar i inomobligatoriska förhållanden och dessa vilka utvecklats i praxis omfattar som tidigare nämnts även rena förmögenhetsskador. Som tidigare beskrivits är ansvaret ofta strängt inom kontrakt, och kravet på aktsamhet ställs oftast högre än då det är fråga om utomobligatoriskt ansvar. Det bör därför även här kunna förutsättas att någon begränsning av skadeståndsansvaret inte skall göras på grund av fullmaktsreglerna.

Förpliktelser kan uppkomma genom avtal på så sätt att man frivilligt genom sin egen vilja åtager sig att uppfylla något. Detta resonemang brukar kallas

viljeteorin. Numera anses dock att det som kallas tillitsteorin eller tillitsprincipen skall avgöra om en avtalsförpliktelse föreligger. Detta betyder att om det finns ett yttre rättshandlingssyfte vilket objektivt sett ger befogat intryck av att ett sådant syfte finns hos en part, så kan detta faktum genom att kvalificeras som avtalsfakta grunda en förpliktelse. På detta sätt kan som nämnts ovan (3.1.2) även fullmaktsfakta vilka ger en viss behörighet att rättshandla för annan uppstå. Detta leder till att någon subjektiv vilja att åta sig en förpliktelse inte alltid behöver finnas för att någon skall vara förpliktad att prestera något.

Ett annat sätt att ådraga sig en förpliktelse är genom skadegörande handling som omfattas av skadeståndsreglerna (se kapitel 4). Denna förpliktelse kan uppstå utan att det finns någon vilja eller något yttre rättshandlingssyfte hos den skadevällande att åta sig en ersättningsförpliktelse (se under avsnitt 4.1).

Genom principalansvarsreglerna har införts ett skadeståndsansvar vilket innebär att man kan åläggas en ersättningsförpliktelse även för annans skadegörande handlingar, även detta utan några som helst viljeyttringar. Detta betyder att även om en part inte blivit förpliktad genom avtal kan han ha blivit det genom någon annans skadegörande handling. Någon regel som säger att skadeståndsansvaret skulle uteslutas på grund av att någon avtalsförpliktelse inte uppkommit har vi ej kunnat finna. Det enda de här aktuella avtalsreglerna säger är ifall en förpliktelse enligt avtal uppkommit eller ej. Om skadeståndsansvaret skall inskränkas på grund av avtalsreglerna som säger att part inte har någon förpliktelse, bör man ange skälen för detta, och dessa bör då ha större tyngd än skälen för skadeståndsansvar enligt principalansvarsreglerna.

För att motivera varför fullmaktsreglerna i avtalsrätten skulle förhindra ett skadeståndsansvar kan användas skälen för avtalsrättslig obundenhet. Dessa skäl får väl anses vara att huvudmannen inta ska bli förpliktad mot sin vilja, eller i vart fall inte om det ej objektivt sett finns fog för att antaga att sådan vilja finns.

Vid införandet av Skadeståndslagens principalansvar angavs flera skäl till varför detta infördes. De flesta av dessa skäl bör ha samma tyngd vid inomobligatoriskt ansvar då Skadeståndslagen gäller även detta ansvar om inte avtalet eller avtalsrättsliga skadeståndsregler hindrar det. Ett av de bärande skälen för att införa principalansvaret var att tillgodose den skadelidandes intresse av ersättning. Ett annat skäl var att arbetsgivaren ansågs vara den som hade störst möjlighet att förebygga att de anställda orsakade skador genom verksamheten.

Skadeståndslagen kom år 1972 och de här aktuella avtals- och fullmaktsreglerna härrör dels 1734 års lag vad gäller regeln om att huvudmannen skall vara saklös (HB 18:2), och dels från Avtalslagen år 1915 vad gäller reglerna om avtalsrättslig obundenhet (fullmaktsreglerna).

Principalansvaret och skälen för detta är såtillvida något som införts trots befintligheten av fullmaktsreglerna och HB 18:2. Det måste kunna antagas att detta betyder att skälen för principalansvaret i vårt nutida samhälle är så starka att en arbetsgivare kan få ansvara för de anställdas vållande av skada oavsett om arbetsgivaren på grund av bristande behörighet hos den anställda anses avtalsrättsligt obunden av den skadegörande handlingen. Detta synsätt är förenligt med och ligger väl i linje med Svea Hovrätts dom som omtalats under avsnitt 5.

Skälen för principalansvar vid inomobligatoriska förhållanden kan sägas vara att en avtalspart som har en avtalsförpliktelse ansvarar för uppfyllelse av denna och att han ej ska undgå detta genom att sätta annan att uppfylla avtalet i sitt ställe. Som tidigare nämnts följer med ett avtal en förpliktelse att inte skada sin motpart. Om part då sätter annan i sitt ställe för att uppfylla avtalet, kan han även få svara för skador som uppstår i samband med avtalsuppfyllelsen, även om han inte själv orsakar skadan. Det ligger i omsättningens intresse att en avtalspart inte ska behöva räkna med att ådra sig skador på grund av att han står i avtalsförhållande med någon annan. Man bör därför kunna räkna med att om motparten på grund avtalet orsakar skador, man kan bli ersättningskyldig för dessa, åtminstone om man själv eller någon man anlitat varit oaktsam. Samma skäl som talar för att det utomobligatoriska principalansvaret ej skall inskränkas på grund av behörighetsreglerna bör också gälla vid inomobligatoriskt ansvar, varför fullmaktsreglerna inte bör förhindra ett principalansvar här heller.

Vid inomobligatoriska förhållanden föreligger i regel ett avtal mellan principalen och den skadelidande. På grund av detta kan diskussionen om betydelsen av ett behörighetsöverskridande hos en anställd bli annorlunda.

I NJA 1964 s 517 (som nämnts i kapitel 5) gjorde en reseledare en utfästelse om att resedeltagarnas bagage under en rundvandring skulle stå under bevakning. Bagaget stals på grund av att busschauffören som fick i uppdrag av reseledaren att sköta bevakningen var vårdslös.

Hovrättens dom tyder på att reseledarens arbetsgivare fick ansvara för skadan (förlusten av bagaget) på grund av att reseledaren ansågs behörig att avtalsrättsligt binda arbetsgivaren genom denna utfästelse som ej uppfylldes.

HD:s dom kan tolkas som att arbetsgivaren fick ansvara för att reseledaren ej tillsett att tillräcklig bevakning fanns trots att det ingick i hans arbetsuppgifter. Det skulle då vara fråga om ett principalansvar. Man kan dock ställa frågan om resebolaget som arrangör av resan hade ett rent kontraktsansvar. I HD:s dom anges att reseledaren hade ”å bolagets vägnar att verka för resans planliga genomförande”, och därmed ansågs hans utfästelse ”falla inom ramen för hans arbetsuppgifter”. Om det ingick i resans planliga genomförande att betryggande bevakning av resedeltagarnas tillhörigheter var ordnad under rundvandringen, så har arrangörsbolaget inte uppfyllt denna avtalsförpliktelse och är redan på grund



av avtalet ansvariga för bristande uppfyllelse av denna förpliktelse. Då behöver man inte fråga efter reseledarens eventuella behörighet eller i fall arrangörsbolaget är ansvarigt på grund av reseledarens oaktsamhet vid utförandet av arbetsuppgifterna. I de fall då en avtalsförpliktelse redan finns, leder detta resonemang till att någon kollision mellan avtalsrättsliga behörighetsregler och principalansvarsregler inte uppstår. Man bör därför undvika att kalla just detta ansvar för principalansvar bara för att det är en anställd som har försummat att uppfylla avtalet.

I NJA 1949 s 46 hade en hotellvaktmästare gjort en utfästelse om att han under en kall natt då och då skulle varmköra en hotellgästs bilmotor. Motorn skadades då vaktmästaren övervarvade den. Hotellgästen ville ha ersättning för skadan av hotellet som var vaktmästarens arbetsgivare. Hovrätten friade hotellet från ansvar. Troligen på grund av reglerna om behörighet ansågs hotellet ej bundet av vaktmästarens utfästelse.

Om hotellgästen ingått avtal med hotellet avseende övernattnings, och det i detta avtal ingick en rätt att parkera bilen på särskild plats, kan kravet på ersättning kanske ses som inomobligatoriskt. Det kan förmodas att skadan inte skulle skett ifall gästen inte stått i avtalsförhållande med hotellet. Som nämnts tidigare omfattar ett kontraktsansvar avtalets uppfyllande och skador orsakade av anställda i samband med uppfyllandet. Även om vaktmästarens handlande inte består i ett oaktsamt uppfyllande av hotellets avtal, står det onekeligen i samband med uppfyllandet av detta enligt vad som sagts under avsnitt 4.2. Man kan se hotellets omsorgsplikt att förhindra skador hos motparten som en avtalsförpliktelse. Om hotellet då anses ha brutit i sin avtalsförpliktelse att förhindra skador hos motparten, kan det bli skadeståndsskyldigt på grund av detta. Huruvida vaktmästaren var behörig eller ej skulle då knappast här heller spela någon roll eftersom hotellet blir ansvarigt för skadan på grund av det redan föreliggande avtalet.

Kan man inte tolka in denna omsorgsplikt i avtalet kvarstår det faktum att vaktmästaren orsakat skadan i samband med avtalets uppfyllande. Hotellet kan då bli skadeståndsskyldigt på grund av detta. För att skilja detta ansvar från det ovan beskrivna kontraktsansvaret skulle man kunna kalla detta senare ansvar principalansvar.

Om man nu överför resonemangen angående dessa behandlade rättsfall på en skadereglerares utfästelser leder detta till följande.

Liksom i NJA 1964 s 517 föreligger redan ett avtal. Försäkringstagarna har ju i de i denna uppsats behandlade fallen redan ett gällande försäkringsavtal med försäkringsbolagen. Dessa avtal medför att försäkringsbolagen vid inträffad skada har att reglera denna enligt försäkringsavtalen. Om skadereglerare genom sina oriktiga utfästelser om ersättning orsakar försäkringstagare skador, blir skadeståndsansvaret att bedöma enligt inomobligatoriska regler då skadan har samband med ett föreliggande avtal.

Enligt resonemanget i avsnitt 6.3.5 ligger det i ett konsumentförsäkringsavtal en förpliktelse att utföra skaderegleringen korrekt. Detsamma skulle enligt den där företrädde åsikten gälla även andra försäkringar. Vad korrekt skadereglering närmare innebär har behandlats ovan under avsnitt 6.3.1.

I avsnitt 6.3.5 har vi ansett att försäkringsbolagen varken i fallet med den stulna jackan eller vid hotellbranden anses ha uppfyllt sin avtalsförpliktelse att reglera skadorna på ett korrekt sätt. Bolagen bör därför kunna bli skadeståndsskyldiga på grund av denna brist i avtalsuppfyllande utan att man behöver kalla detta för ett principalansvar. Någon kollision mellan skadeståndsrättsliga principalansvarsregler och avtalsrättsliga behörighetsregler uppkommer då inte, och frågan om vilka av dessa regelkomplex som ska avgöra bolagens ansvar uppstår inte.

Samma resultat nås ifall den omsorgsplikt som anses finnas vid avtal kan intolkas som avtalsförpliktelse. Det ligger i denna plikt ett ansvar för anställdas vållande av skada i samband med avtalsuppfyllande, och i avsnitt 6.3.5 har vi ansett att skadorna både i hotelfallet och i fallet med jackan i vart fall orsakats i samband med uppfyllande av försäkringsavtal.

Skulle detta ansvar för anställdas vållande av skador i samband med uppfyllande av avtal ej kunna intolkas som en avtalsförpliktelse, blir ansvaret ett principalansvar enligt avsnitt 6.3.5, och detta hindras ej av behörigheten hos skaderegleraren enligt vad som där sagts.

Då det krävs vårdslöshet för skadeståndsansvar om inte strikt ansvar gäller, måste ju visas något vållande av skadan. Detta går att göra då man kan peka ut någon i organställning eller någon anställd som orsakat skadan genom culpöst handlande. Av den anledningen skapas ett behov av att karakterisera juridiska personers skadeståndsansvar som ett ansvar för eget vållande om det beror på någon fysisk person i organställning respektive principalansvar i de fall någon anställd orsakat skadan. Som tidigare nämnts räcker det åtminstone för principalansvar att man kan konstatera objektiv culpa. Om det anses att en skada orsakats genom att en avtalsförpliktelse ej uppfyllts, borde det vad gäller culpa, kanske vara tillräckligt att man objektivt kan kvalificera den bristande avtalsuppfyllelsen som culpös för att skadeståndsansvar skall kunna inträda. Jämför detta resonemang med NJA 1971 s 36 där Kungsgaraget blev skadeståndsskyldigt på grund av bristande instruktioner till en anställd som ej ansågs culpös i sublektiv mening. Någon fysisk person som orsakat skadan genom bristande instruktioner pekades inte ut, men Kungsgaraget blev ändå ansvarigt.

Detta skulle innebära att ett försäkringsbolag i egenskap av avtalspart kan bli skadeståndsskyldigt för bristande avtalsuppfyllelse om detta beror på objektivt konstaterbar culpa. Då detta ansvar åvilar en avtalspart måste det kunna karakteriseras som ett ansvar för bolagets eget vållande. Frågan om

en skaderegelares eventuella behörighet kommer då rimligtvis att sakna betydelse om man konstaterat denna culpa hos försäkringsbolaget.



## 7 Sammanfattning

Det händer att skadereglerare, anställda hos försäkringsbolag, gör utfästelser till försäkringstagare om skadekompensation som försäkringsbolagen sedan inte vill uppfylla. Frågan om försäkringsbolags avtalsrättsliga bundenhet av en sådan utfästelse togs upp i rättsfallet NJA 1992 s 782. Försäkringsbolaget ansågs ej bundet i detta fall då skaderegleraren ej befanns ha tillräcklig behörighet för utfästelsen enligt reglerna om ställningsfullmakt. Försäkringstagaren blev på grund av detta utan ersättning för sin skada.

Om nu en försäkringstagare som råkat ut för en skada kontaktar det bolag han har ett försäkringsavtal med för att få reda på ifall han får ersättning, kan skälet härför vara att han inte vill eller kan kompensera sin skada själv. Om en skadereglerare lämnar ett positivt besked i ersättningsfrågan, kan det hända att försäkringstagaren i förlitan på detta agerar så att han ådrar sig kostnader av olika slag, vilket han annars inte skulle gjort. Frågan är då om försäkringsbolaget kan bli ersättningskyldigt för dessa kostnader, vilka kan ses som rena förmögenhetsskador.

I denna situation har man först att ta ställning till ifall försäkringsbolaget blivit avtalsrättsligt bundet på grund av reglerna om fullmakt. Hur detta skall avgöras beskrivs ganska ingående i denna uppsats utan att vi tar ställning i konkreta fall.

Den fråga som ägnas störst intresse här är om försäkringsbolaget kan bli ersättningskyldigt enligt skadeståndsrättsliga regler. Försäkringsbolag kan bli ansvarigt för eget vållande eller som arbetsgivare åt skaderegleraren. Det finns till exempel regler om principalansvar som säger att de skador en anställd orsakar skall ersättas av arbetsgivaren.

De skador som försäkringstagaren åsamkas genom en skadereglerares oriktiga utfästelse består oftast av så kallade rena förmögenhetsskador, och orsakas av ett vilseledande. Om försäkringsbolaget står i avtalsförhållande med den skadelidande, och skadan beror på detta, blir ett skadeståndskrav att bedöma enligt de i praxis utbildade skadeståndsreglerna angående inomobligatoriskt ansvar. Dessa regler omfattar som huvudregel alla skadetyper. Vilka möjligheter som finns att ålägga ett principalansvar i dylika fall med hänsyn till de krav som ställs på adekvat kausalitet, olika objektiva och subjektiva förutsättningar samt principen om skyddat intresse har utretts i detta arbete. Vi anser att detta är fullt möjligt i den beskrivna situationen.

Det har ibland ansetts att den som inte blivit avtalsrättsligt bunden av en fullmäktigs - här skadereglerares - handlande inte skulle kunna bli skadeståndsskyldig för samma handling. Vi anser att något hinder för detta inte föreligger i de här behandlade fallen, och skälen för detta har angetts i uppsatsen.

Vi belyser också den möjligheten att försäkringsbolaget kan bli ansvarigt för ovan beskrivna skador på grund av det kontraktsansvar som bolaget som avtalspart bär. Detta kan leda till att ansvaret ses som ett ansvar för eget vållande på grund av bristande avtalsuppfyllelse, och att en culpabedömning kan ske objektivt. I så fall skulle inte problemet – om det nu är något problem – att avgöra om avtalsrättsliga eller skadeståndsrättsliga principalansvarsregler ska avgöra ansvarsfrågan få någon betydelse i dessa fall.

# 8 Källförteckning

## Offentliga tryck

SOU 1964:31 Skadestånd II

Proposition 1915 nr 83 Förslag till lag om Avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Proposition 1972:5 Skadeståndslag m.m

Proposition 1979/80:9 Om Konsumentförsäkringslag m. m

## Lagar

Lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område SFS (1915:218)

Konsumentförsäkringslag SFS (1980:38)

Lag om Försäkringsavtal SFS (1927:77)

Försäkringsrörelselag SFS (1982:713)

Skadeståndslag SFS (1975:404)

## Rättsfall

NJA 1949 s 46

NJA 1964 s 517

NJA 1971 s 36

NJA 1979 s 773

NJA 1980 s 383

NJA 1985 s 717

NJA 1987 s 629

NJA 1990 s 591

NJA 1992 s 243

NJA 1992 s 782

NJA 1993 s 41, I och II

NJA 1995 s 693

NJA 1996 s 118

NJA 1996 s 564

Svea Hovrätts dom DT 60, 16 dec. 1988

## Övriga avgöranden

Allmänna reklamationsnämnden 95-2824, 1995-10-24

## Övrig litteratur

- Adlercreutz, Axel: Avtalsrätt I, 9:e uppl. Juristförlaget Lund 1990.
- Agell, Anders: I anmälan av Hellners Skadetsånds rätt, SvJT 1973 s 789 ff
- Agell, Anders: Orsaksrekvisit och beviskrav i skadeståndsrätten, i Festskrift till Per-Olof Ekelöf, Stockholm 1972 s 1 ff
- Bengtsson, Bertil: Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden, Uppsala 1960.
- Bengtsson, Bertil: Försäkringsrätt, 4:e uppl. Norstedts Juridik, Falköping 1992.
- Bengtsson, Bertil: Försäkringsrörelselagens principer och civilrätten, i studiematerial PLU 451 vid Lunds universitet, 1997.
- Bengtsson, Bertil, Nordenson, Ulf, Strömbäck, Erik, Skadestånd, Stockholm 1985.
- Christensen, Anna: Sälj företagets ansvar för försäljares culpa in contrahendo vid hemförsäljning och andra konsumentköp, SvJT 1974 s 737 ff
- Dufwa, Bill: Skyddat intresse, ren förmögenhetsskada och andra skadeståndsrättsliga spørsmål i ett internationellt perspektiv, i studiematerial PLU 451 vid Lunds universitet, 1997.
- Grönfors, Kurt: Ställningsfullmakt och bulvanskap, PA Norstedts o söner, Stockholm 1961.
- Grönfors, Kurt: Högsta domstolen och institutet ställningsfullmakt, artikel i Högsta domsmakten i Sverige under 200 år, Institutet för rättshistorisk forskning, Bd XVII, del 2 1990, s 181 ff
- Grönfors, Kurt: Avtalslagen, 3:e uppl. Fritzes, Göteborg 1995
- Hellner, Jan: Speciell avtalsrätt II, kontraktsrätt, 2:a uppl. Juristförlaget, Stockholm 1993.
- Hellner, Jan: Skadeståndsrätt, 5:e uppl. Juristförlaget, Stockholm 1995.
- Holmberg, Hult, Leionhufvud, Wennberg, Kommentar till Brottsbalken del I, uppl. 6:1 Fritzes förlag AB, Smedjebacken, 1995.
- Kleineman, Jan: Ren förmögenhetsskada, Juristförlaget, Stockholm 1987.
- Kleineman, Jan: Lender liability- Ett skadeståndsrättsligt perspektiv på 1900-talets finansiella kris, JT, 1992/93, nr 2 s 289 ff.
- Kylhammar, Anders: Principalansvar vid överskridande av fullmakt, SvJT 1989/90, s 403 ff.
- Lindell-Frantz, Eva, Roos, Carl-Martin: Generös avtalstillämpning, i skrifter utgivna av Juridiska föreningen i Lund, nr 76, Lund och Sollentuna 1985.
- Nordenson, Ulf: Lagmotiv och lagtillämpning, i festskrift till Bertil Bengtsson, Stockholm 1993, s 383 ff.
- Taxell, Lars Erik: Skadestånd vid avtalsbrott, Åbo akademis förlag, Åbo 1993.
- Tiberg, Hugo: Mellanmansrätt, 7:e uppl. Norstedts förlag, Stockholm 1992.
- Ussing, Henry: Aftaler paa formuerettens omraade, 3:e uppl. Köpenhamn 1950.